

ill. Stig Saxegaard

Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten, del 2

*Anne Lothe Brunstad, NUBU, Heidi Jacobsen RBUP Øst og Sør og Gro Sydnnes Fjellheim,
RKBU Vest*

Rapport fra et samarbeidsprosjekt på oppdrag fra Bufdir
Oslo og Bergen, januar 2025

Forord

Det er med stor glede å kunne dele hvordan grunnmodellen for et helhetlig hjelpetiltak i barneverntjenesten har blitt utviklet, justert og tilpasset for alle barn og ungdom i alle aldre. Vi som har bidratt inn i dette fortsettelsesprosjektet i 2023 og 2024, etter leveransen av *Grunnmodellen for hjelpetiltak i barneverntjenesten* i januar 2023, har hatt et stort og viktig grunnlag å bygge videre på. Det er med respekt og ydmykhet for dette grundige arbeidet at vi nå leverer en justert og tilpasset grunnmodell for alle målgrupper.

Vi har videreført samutviklingsmetodikken, og det rettes en stor takk til alle prosjektmedarbeiderne fra kunnskaps- og kompetansesentrene som har stått sammen om å videreutvikle grunnmodellen. Her har Anne Lothe Brunstad og Ingrid Madslien, NUBU, sammen med Heidi Jacobsen, RBUP Øst og Sør og Gro Sydnes Fjellheim, RKBU Vest stått for ledelsen av prosjektet. Prosjektgruppen har ellers bestått av Hanne Braarud, Unni Strandman, Norma Vågstøl fra RKBU Vest, Kari Slinning, Eline Hagvoll Trudvang, Ida Viksveen Larsen fra RBUP Øst og Sør og Dagfinn Mørkrid Thøgersen, Kyrre Lønnum og Hanne Laland fra NUBU. I tillegg har deltakere fra det første grunnmodellprosjektet; Øivin Christiansen fra RKBU Vest og Kristin Berg Nordahl, Anett Apeland og Begoña Gomez fra NUBU deltatt i *Tilleggsoppdraget for anbefaling av videre implementering av grunnmodellen*, samt vært gode referansepersoner underveis. Vi vil også takke for god støtte fra Styringsgruppen, som har bestått av senterlederne – Ann Heidi Nebb fra RKBU Vest, Kaja Kierulf fra RBUP Øst og Sør og Kristine Amlund Hagen fra NUBU, samt Marlene Mari Lidstrøm, Elise Skarsaune og Agnethe Kjerschow fra Bufdir.

Videre er vi svært takknemlige for innsats og deltakelse fra de ti barneverntjenestene, som igjen ble med på opplæring og utprøving av grunnmodellen og kommet med innspill og tilbakemeldinger i flere runder. Dette er barneverntjenestene i Narvik, Harstad, Haugesund-Utsira, Aurskog-Høland, Lørenskog, Notodden-Hjartdal-Tinn, Vest-Telemark (Seljord, Kviteseid, Nissedal, Fyresdal, Tokke og Vinje kommuner) og Midt-Telemark (Nome og Midt-Telemark kommuner). Fra Oslo kommune deltok Nordstrand barneverntjeneste. En varm takk går også til barn, ungdom og foreldre som har blitt med i utprøvingen av grunnmodellen og delt sine erfaringer underveis.

Vi retter en stor takk til representanter fra brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene som igjen har bidratt med kunnskap og innsikt fra ulike perspektiver. Dette samarbeidet har vært svært meningsfylt.

En spesiell takk går igjen til Stig Saxegaard som har justert og utviklet de beste illustrasjoner og som styrker visualiseringen av grunnmodellens verktøy. Og sist, men ikke minst takkes Bufdir for tilliten som igjen ga oppdraget til våre kunnskaps- og kompetansesentre. Dere har hele veien vært tilgjengelige for å gi støtte og oppmuntring og heiet oss frem i en tidvis krevende prosjektperiode. Vi ønsker lykke til med det videre arbeidet med å klargjøre grunnmodellen for spredning ut i alle Norges kommuner.

Oslo og Bergen, januar 2025

Anne Lothe Brunstad, Heidi Jacobsen og Gro Sydnes Fjellheim

Innhold

1.0 Innledning.....	7
1.1 Oppdrag og oppdragsforståelse	7
1.1.1 Bakgrunn.....	7
1.1.2 Mål og forventninger.....	8
1.1.3 Målgrupper og prioriterte områder	9
1.2 Struktur og innhold i rapporten (hva de ulike kapitlene inneholder)	10
1.3 Situasjonsbeskrivelse.....	11
1.3.1 Kjennetegn ved de nye målgruppene	11
1.3.2 Hjelpetiltak for målgruppen barn mellom 0-3 år	12
1.3.3 Hjelpetiltak for målgruppen ungdom 13-17 år	15
1.4. Kunnskapsgrunnlag for justering til nye målgrupper.....	17
2.0 Metodevalg og gjennomføring.....	19
2.1 Prosjektorganisering og samarbeid.....	19
2.2 Kunnskapsbaserte veivalg	21
2.3 Samutvikling med barneverntjenester, organisasjoner og kompetansemiljøer... ..	21
2.3.1 Samutvikling med barneverntjenester	23
2.3.2 Samutvikling med brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer	24
2.4 Utpøving i barneverntjenestene.....	25
2.4.1 Gjennomføring og samlinger med undervisning og øvelser	26
2.4.2 Evaluering av samlingene	29
2.4.3 Veiledning og oppfølging underveis	29
2.5 Samutviklingsprosessen og justering av modellen underveis.....	31
3.0 Ekstern evaluering	33
4.0 Justerte hjelpetiltak i grunnmodellen	37
4.1. Overordnede rammer	37
4.2 Samarbeid og medvirkning.....	37
4.2.1 Kulturell tilpasning og kultursensitivitet	38
4.3 Hjelpetiltaksforløpet	39
4.4 Rollen som kontaktperson	39
4.5. De økologiske kartleggingsmodellene BBiS og UBIS	40
4.6 Plan for hjelpetiltak, oppfølging og evaluering.....	42

4.7 Aktuelle hjelpetiltak	43
4.7.1 Familieveiledning.....	43
4.7.2 Støttetiltak	53
4.7.3 Samarbeidstiltak	54
4.7.4 Nettverkstiltak	55
5.0 Tilleggsoppdrag	57
5.1 Gjennomføring av tilleggsoppdraget.	58
6.0 Oppsummering og anbefaling videre	60
6.1 Tilpasning til nye målgrupper for utvikling av en helhetlig grunnmodell.....	60
6.2 Røde tråder i grunnmodellen for hjelpetiltak.....	61
6.2.1 Forståelse av struktur og forløp i hjelpetiltaksarbeidet.....	61
6.2.2 Prosessferdigheter.....	62
6.2.3 Styrke- og ressursfokus	62
6.2.4 Medvirkning.....	63
6.2.5 Kulturell tilpasning.....	64
6.2.6 Kartleggingsverktøyene BBiS og UBiS	64
6.3. Evaluering og avslutning av hjelpetiltaksarbeidet.....	65
6.4 Hjelpetiltak i grunnmodellen	65
6.4.1 Familieveiledning.....	65
6.4.2 Støtte, samarbeids- og nettverkstiltak	66
6.5 Opplæring av grunnmodellen for hjelpetiltak.....	67
6.5.1 Omfang og ressurser	67
6.5.2 Opplæringens form og innhold.....	68
6.6 Implementering av grunnmodellen	68
6.7 Utvikling av kunnskapsbasert praksis.	69
6.8 Avsluttende kommentarer.	69
Referanser.....	71

1.0 Innledning

Denne rapporten er andre del av leveransen knyttet til FoU-oppdrag fra barne- og ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) Ephortenr. 2023/65970, om utvikling og justering til nye målgrupper i “Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten”. Rapporten bygger på sluttrapporten fra den første leveransen fra 2023, Ephortenr. 2019/61365. Del to av oppdraget har vært å justere og tilpasse innholdet i grunnmodellen for 4-12 år til målgruppene 0-3 og 13-17 år. Oppgaven har i tillegg vært å forene alle målgruppene til en helhetlig grunnmodell for familier med barn/ungdommer i alderen 0-25 år, samt å foreslå opplegg for implementering og kvalitetssikring i de kommunale barneverntjenestene. I tillegg til denne rapporten leveres også justerte og oppdaterte håndbøker og et helhetlig materiell for tiltaket *Familieveiledning* for familier med barn i alderen 0-17 år. Håndbøkene og øvrig materiell anbefales ikke for åpen publisering, men kun for bruk i kombinasjon med opplærings- og veiledningsaktiviteter, i et strukturert opplegg for implementering av grunnmodellen i nye barneverntjenester. For våre anbefalinger til et slikt opplegg, se kapittel 8 i rapporten.

1.1 Oppdrag og oppdragsforståelse

Oppdraget har bestått av å videreutvikle og tilpasse grunnmodellen for hjelpetiltak i kommunalt barnevern til nye målgrupper familier med barn 0-3 år og 13-17 år, og som dermed kan fremstå som en helhetlig og sammenhengende modell til alle barneverntjenestenes brukere fra 0 til 25 år samt deres familier, på tvers av alder, behov og kulturelle kontekster. Håndbøker og framstilling av verktøy skal ha en så lik struktur som mulig for alle målgruppene, men tilnærminger, tiltak og arbeidsmetoder er tilpasset aldersgruppenes særlige behov. I tillegg til justering av tiltaket *Familieveiledning*, vil det bli lagt spesielt vekt på videreutvikling og tilpasning av *støttende tiltak, nettverksmobiliserende tiltak og samarbeidstiltak*.

1.1.1 Bakgrunn

I desember 2019 ba Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (BFD) Regionssenter for barn og unges psykiske helse Øst og Sør (RBUP Øst og Sør), Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU) og Regionalt kunnskapssenter for barn og unge Vest (RKBU Vest) om å utvikle og pilotere en grunnmodell for hjelpetiltaksarbeid i barneverntjenesten. Bakgrunnen for dette var at tilsyns- og forskningsrapporter kunne vise til store, både kvalitetsmessige og strukturelle utfordringer i barneverntjenestens hjelpetiltaksarbeid. Det ble gjennom dette etterlyst blant annet mer endringsrettet arbeid, mer systematiske evalueringer av hjelpetiltaksarbeidet, og større vekt på samarbeid med familier, barn og ungdom (se Nordahl m. fl., 2023). De tre nevnte kompetansesentrene RBUP Øst og Sør, NUBU og RKBU Vest utviklet og piloterte grunnmodellen for hjelpetiltak for målgruppene familier med barn 4-12 og unge voksne med behov for ettervern. Bufdir rekrutterte 10

barneverntjenester fra ulike steder i Norge. Disse deltok i en samutvikling med opplæring og pilotering av et hjelpetiltaksforløp og en egen familieveiledningsmodell spesifikt utviklet for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år. Ulike brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer ble også invitert inn for å komme med innspill og synspunkter i utviklingsarbeidet av grunnmodellen. Piloteringen i barneverntjenestene ble evaluert både internt og eksternt, med i alt gode resultater og tilbakemeldinger. I sluttrapporten fra prosjektet (Nordahl m. fl., 2023), ble det pekt på flere anbefalinger for videre utvikling. Anbefalingene ble videreført i det nye oppdraget fra Bufdir, i tillegg til oppdraget om å justere og tilpasse grunnmodellen til nye målgrupper (familier med barn 0-3 og 13-17 år).

1.1.2 Mål og forventninger

Ifølge oppdragsbeskrivelsen er formålet med videreutviklingen av grunnmodellen at den skal bli en helhetlig modell for barneverntjenesters arbeid med hjelpetiltak, hvor hjelpetiltakene er tilpasset alle aldersgruppenes ulike behov, uavhengig av alder, bosted og den kulturelle konteksten familiene tilhører. Det videre arbeidet med grunnmodellen har derfor vært en justering og tilpasning til nye målgrupper og har i sin helhet bygget på systematikken fra den første leveransen. Målet har vært å utvikle en helhetlig grunnmodell for hele målgruppen 0-25 år, med en samlet og justert håndbok for målgruppen familier med barn 0-17 år og en oppdatert håndbok for ettervern. Målet er at modellen skal hjelpe tjenestene i valg, tilpasning, oppfølging og evaluering av tiltak. Grunnmodellen skal inneholde faglige anbefalinger for familieveiledningstiltak, støttende tiltak, nettverkstiltak og samarbeidstiltak rundt barn, unge og deres familier. Det er også en målsetting at grunnmodellen skal være et rammeverk som kan tilpasses individuelle behov

Oppdraget fra Bufdir har vært todelt. I oppdragets første del ble det bedt om en tilpasning og nødvendig videreutvikling av faglig innhold i grunnmodellen for hjelpetiltak for familier med barn 0-3 år og 13-17 år, samt tilhørende opplegg for opplæring, utprøving og veiledning. I oppdragets andre del ble det bedt om at aldersjustert grunnmodell ble prøvd ut i de samme barneverntjenestene som deltok i første pilotering, med unntak av utskiftning av noen få kommuner. De fleste av tjenestene hadde derfor vært gjennom opplæring og utprøving av grunnmodellen for målgruppene 4-12 år og ettervern, mens en tjeneste var ny og hadde ikke gjennomgått den samme opplæringen og utprøvingen. Det ble planlagt at alle de utvalgte barneverntjenestene, uansett forkunnskap, skulle få opplæring i grunnmodellen for de nye målgruppene og støtte i utprøvingen med familier med barn i alderen 0-3 og 13-17 år. Målet var også å videreføre vektlegging av gode kommunikasjonsferdigheter, et positivt fokus og et særlig blikk på kulturell tilpasning av verktøy og arbeidsmåter. Dette gjennom en samutviklingsprosess, som også ble benyttet i den første opplæringen og utprøvingen med familier med barn i alderen 4-12 år.

Forventningen om en kunnskapsbasert tilnærming skulle videreføres, hvor kunnskap fra både forskning, fagfelt og brukere skulle inkluderes. Dessuten skulle det som tidligere legges vekt på samutvikling med relevante organisasjoner, kompetansemiljøer og de utvalgte barneverntjenestene.

I oppdraget med å justere og tilpasse grunnmodellen til de nye målgruppene, ble det planlagt opplæring med kontaktpersoner og utprøving med familier i målgruppene som ble rekruttert. Sluttleveransen er en samlet grunnmodell for hele målgruppen 0-25 år.

Mye av innholdet i grunnmodellen vil være relevant uansett alder på barnet, mens det på noen områder er behov for å ta aldersspesifikke hensyn. Dette vil komme tydelig frem i tekst i håndbøker og materiell. Vi velger å holde håndboken for ettervern separat, fordi ungdommer og unge voksne i ettervern ofte har andre og mer selvstendige behov enn yngre barn og ungdom. Det legges ellers vekt på at det ofte er glidende overganger i alder og modenhet hos barn og ungdom, og at skillet av målgruppene som det vises til (0-3 år, 4-12 år, 13-17 år og 16-25 år) i virkeligheten ikke er så skarpt når det gjelder hva som er best for barna og ungdommene.

1.1.3 Målgrupper og prioriterte områder

Prioriterte områder som dette prosjektet har jobbet med har fulgt oppdragsbeskrivelsen, hvor første oppgave var å justere grunnmodellen og dens faglige innhold til de nye målgruppene; familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Derne st var det å prøve ut grunnmodellen med opplæring og utprøving med tjenestene og familier med barn i de to aldersgruppene. Det faglige innholdet er justert i håndboken som først ble utarbeidet for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år, til en samlet håndbok for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år. Håndbok for ettervern har kun blitt oppjustert i tråd med endringer i lovverk og endringer i håndbok for 0-17 år. Det er også gjort en innsats for å få til en gjensidig henvisning av aktuelle tema eller elementer i håndboken for ettervern, der hvor dette har vært nødvendig, f.eks. at ungdom under 17 år kan ha nytte av å bruke kartleggingsmodellen til ettervern – Ungdoms behov i sentrum (UBiS) – i stedet for kartleggingsmodellen for barn 0-17 år (BBiS).

Utover dette er det rettet økt fokus på samarbeid og medvirkning, samt verktøy for kontaktpersonen for å bedre kommunikasjonen og styrke prosessferdigheter, generelt i alle møter med familier og samarbeidspartnere. Det er også lagt ekstra vekt på hvordan det økologiske kartleggingsverktøyet Barns behov i sentrum (BBiS) kan være en rød tråd gjennom hele hjelpetiltaksforløpet, helt fra valg og plan for hjelpetiltak, gjennom løpende evalueringer og sluttevalueringer. Noen tjenester har allerede tatt i bruk BBiS i undersøkelsesfasen, noe som antas å gi en helhetlig ramme for hvordan tjenesten både kartlegger, vurderer og evaluerer sammen med den aktuelle familie.

Sist, men ikke minst har det vært fokusert ekstra på å utvikle samarbeidstiltak for å bedre koordineringen mellom de ulike tjenestene som familier ofte er avhengig av å få hjelp fra. Verktøy for å øke kjennskap til hverandres mandater og oppgaver, har vært ett av områdene som er lagt til og som er tenkt å øke samarbeidskvaliteten mellom hjelpeinstansene.

Begrepsbruk

Når det i rapporten skrives grunnmodell del 1, grunnmodellprosjekt del 1 eller prosjektdel 1, vises det tilbake til prosessen med å utvikle og pilotere en grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten til familier med barn i alderen 4 – 12 år og for ungdom i ettervern. Med grunnmodell del 2, grunnmodellprosjekt del 2 eller bare prosjektdel 2 menes prosessen med å justere og tilpasse grunnmodellen til de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år og å sette sammen alle målgruppene til en helhetlig grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten for barn og ungdom 0-25 år. Betegnelsen *kontaktperson* betyr i denne sammenheng ansatte i barneverntjenesten med ansvar for å iverksette og følge opp hjelpetiltak, og opprettholdes som i prosjektdel 1. I håndboken for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år brukes for det meste begrepet *barn*, men hvor det vises til både barn og ungdom mellom 0-17 år. I håndbok for ettervern vil begrepet *ungdom* brukes mest, slik det er gjort i det forrige utkastet av håndboken for ettervern. Begrepet *unge voksne* er brukt noen ganger. Videre brukes for det meste *foreldre* når det vises til personer som fyller rollen som foreldre, men er noen ganger byttet ut med *omsorgsperson*, og vil ha samme betydning som *foreldre*.

Det er også gjort tilpasninger ut fra ny barnevernlov, for eksempel at begrepet tiltaksplan er byttet ut med plan for hjelpetiltak. Dette for å være i tråd med begrepene i det nye lovverket og saksbehandlerrundskrivet og er endret fra prosjektdel 1, som brukte begrepet tiltaksplan.

1.2 Struktur og innhold i rapporten (hva de ulike kapitlene inneholder)

Her følger en oversikt over rapportens oppbygging og kort om innholdet i de ulike kapitlene.

Kapittel 1

Innholdet i dette kapitlet er en kort oppdragsbeskrivelse og oppdragstakers forståelse av hva oppdraget innebærer. Ettersom oppdraget har bestått av justering til nye målgrupper er det også en situasjonsbeskrivelse når det gjelder barneverntjenestens hjelpetiltaksarbeid og kjennetegn ved de nye målgruppene med hensyn til hvilke type hjelpetiltak og utfordringsbildet. Kapitlet omhandler også en kort oppsummering av kunnskapsgrunnlaget for de nye målgruppene.

Kapittel 2

Her beskrives gjennomføringen av prosjektet, organisering av ansvar og arbeidsoppgaver, valg av framgangsmåte og prosessen som har ledet fram til hvordan

de nye målgruppene har blitt justert, og til anbefaling om et helhetlig hjelpetiltak for alle målgrupper fra 0-25 år. Valget om å inngå i en samutviklingsprosess med barneverntjenester og relevante organisasjoner er videreført fra grunnmodellprosjekt del 1, og det vises til de ulike samutviklingsprosessene som har vært gjennomført i prosjektperioden.

Kapittel 3

Kapittelet redegjør for den eksterne følgeevalueringen, som ble iverksatt på oppdrag fra Bufdir. Det gis et kort resymé fra de viktigste funnene fra evalueringen.

Kapittel 4

Kapittelet presenterer hvordan grunnmodellen for hjelpetiltak i barneverntjenesten anbefales i sin helhet, etter justering og tilpasning til de nye målgruppene. Det er valgt å følge inndelingen som i håndbøkene, for å vise til hvor de ulike justeringene og tilpasningene er gjort. Det er også her innspill og tilbakemeldinger fra pilottjenestene, brukerorganisasjoner og kompetansemiljøene blir belyst, for å begrunne eller understøtte de enkelte justeringene og tilpasningene som er foretatt.

Kapittel 5

Dette kapittelet gir en kort redegjørelse for tilleggsoppdraget som Bufdir ga til kompetansesentrene, for å komme med innspill til hvordan grunnmodellen kan implementeres i kommunene, og hvordan informasjon om grunnmodellen kan deles på de ulike plattformer og harmoniseres med Bufdirs egne digitale flater. Prosessen i tilleggsoppdraget beskrives og det henvises til skriftlige innspill som deler av leveransen til Bufdir.

Kapittel 6

Det siste og avsluttende kapittelet oppsummerer hovedelementene i grunnmodellen for hjelpetiltak i barneverntjenesten slik den til nå er utviklet, og med formål om å løfte frem løsninger som er valgt utfra oppdragsbeskrivelsen fra Bufdir, innspill fra de ulike aktørene i samutviklingen, og anbefalinger fra grunnmodellprosjekt del 1. Det er også lagt til anbefalinger for det videre arbeidet med pilotering og implementering av grunnmodellen.

1.3 Situasjonsbeskrivelse

1.3.1 Kjennetegn ved de nye målgruppene

Som beskrevet i rapporten for grunnmodellprosjekt del 1 er det nødvendig med god kunnskap om situasjonen og behovene til de som skal ha nytte av tiltakene (se Nordahl m. fl., 2023, s. 9). Dette for å kunne styrke barneverntjenestens arbeid med hjelpetiltak. I en rapport fra Helsetilsynet (2019) blir det beskrevet at hjelpetiltakene ofte er verken omfattende eller intensive nok og at få av hjelpetiltakene er tilpasset det samlede utfordringsbildet. I denne rapporten blir det fremhevet at barnet blir lite involvert i planlegging, gjennomføring og evaluering av hjelpetiltak. Sammenhengen mellom

behov og tiltak er sentral, men flere rapporter har påpekt at denne ofte er vanskelig å finne igjen når enkeltsaker studeres i ettertid (se f.eks. Helsetilsynet, 2019).

I sluttrapporten for grunnmodellprosjektet del 1 (Nordahl m.fl., 2023) er levekårene for barn og unge med barneverntiltak beskrevet med utgangspunkt i registerbaserte studier av Drange og kollegaer (2021). Som beskrevet i Nordahl og kollegaer (2023) basert på Drange og kollegaer (2021) viser det seg at foreldres utdanning og tilknytning til arbeidslivet har stor betydning for om barn mottar hjelpetiltak eller ikke, og i 2018 bodde omtrent en tredjedel av barn med barnevernstiltak i husholdninger som levde under EUs fattigdomsgrense. Barn med barnevernstiltak hadde dessuten oftere besøk hos fastlege og BUP enn barn som ikke mottok slike tiltak. Til slutt er det viktig å nevne at i Drange og kollegaer (2021) kommer det frem at mange av mødrene og fedrene til barn med hjelpetiltak, hadde selv hatt kontakt med barneverntjenesten, og at barn med innvandrerbakgrunn ikke hadde hyppigere kontakt med barneverntjenesten dersom man tok hensyn til sosioøkonomiske forhold. For en mer utfyllende beskrivelse av levekår for barn og unge med barnevernstiltak, samt hvordan barn og unge påvirkes av foreldrenes økonomi, se Nordahl m. fl. (2023) s. 9.

I det videre beskrives hjelpetiltak for de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år, og hvorfor det iverksettes hjelpetiltak over for disse målgruppene.

1.3.2 Hjelpetiltak for målgruppen barn mellom 0-3 år

Grunner til å iverksette hjelpetiltak for barn 0-3 år

Det er viktig å forstå hvorfor barn og unge har behov for hjelpetiltak i barneverntjenesten. For de yngste aldersgruppene ligger ofte årsakene hos foreldrene. Selv om fokus ikke er på barn i alderen 0 – 3 år, bekrefter Kojan & Storhaug (2021) skillet mellom familier med lav og høy sosioøkonomisk status. Det vil si at familier med lav sosioøkonomisk status hadde fire ganger så høy forekomst av barnevernstiltak sammenlignet med familier med høy sosioøkonomisk status. Økonomiske utfordringer har vist seg å påvirke familierelasjonene og stress, som igjen vil kunne bidra til parkonflikter og psykiske problemer, i tillegg til hyppigere irritasjon og aggresjon hos de voksne. For mer kunnskap om hvordan barneverntjenesten forstår og håndterer fattigdom se Kojan m.fl. (2023) og Nordahl m.fl. (2023).

Ifølge barnevernsstatistikken (SSB, 2024a; SSB, 2024b) var den vanligste grunnen til at barn i alderen 0-5 år mottok hjelpetiltak i 2023, foreldrenes psykiske problemer (27%). Foreldrenes manglende sensitivitet og følelsesmessig tilgjengelighet overfor barnet var den nest vanligste grunnen (20%). Statistikken viser videre at det er en rekke ulike utfordringer i familiene som forekommer like ofte, som foreldrenes rusmisbruk (17%), foreldrenes manglende stimulering og regulering av barnet (16%), høy grad av konflikt i hjemmet (16%), vold i hjemmet/barnet vitne til vold i nære relasjoner (16%), samt konflikt mellom foreldre som ikke bor sammen (15%). Begrunnelser som tradisjonelt har vært knyttet til omsorgssvikt og mishandling er langt sjeldnere. At barnet var utsatt

for fysisk vold var til sammenligning grunn for hjelpetiltak for fem prosent av barna i alderen 0-5 år, mens mangler ved den grunnleggende daglige omsorgen ble oppgitt for to prosent. Barnets atferd var oppgitt som grunn for tre prosent av barna. (For første gang ble «foreldrenes vedvarende økonomiske problem/vedvarende lavinntekt» en begrunnelse som barnevernet kunne krysse av for. Statistikken sier at det gjaldt for fire prosent av nye barn med hjelpetiltak i 2023.)

Utvikling av hjelpetiltak for målgruppene barn 0-3 år

Det har vært en betydelig nedgang i andelen barn i Norge som mottar tiltak fra barneverntjenesten, så vel omsorgstiltak som hjelpetiltak (SSB, 2024a). Tall tyder videre på store regionale og lokale forskjeller i hvem som får tiltak og hva slags tiltak de får. Oppvekstreformen legger opp til at kommunene selv skal ha hovedansvar for utredning og tiltaksarbeid i alle typer barnevernssaker. Dette krever kompetanseutvikling i alle kommunale tjenester, spesielt relatert til de aller yngste barna. Det er stort behov for kunnskapsbaserte utredningsverktøy og virksomme tiltak i barnevernets arbeid, inkludert de barna som bor i fosterhjem.

Blant alle barn i landet i alderen 0-2 var det 1,2 prosent som hadde hjelpetiltak i 2013, men denne andelen var sunket til 0,7 prosent i 2023. Nedgangen for barn i alderen 3-5 år var fra 2,1 prosent i 2013 til 1,3 prosent i 2023. Tallene tilsier at i denne tiårsperioden har rundt 40 prosent færre barn i alderen 0-5 år fått hjelpetiltak fra barnevernet. I hele perioden har vedtak om råd og veiledning vært det vanligste hjelpetiltaket. To tredeler av nye barn mottok dette tiltaket i 2023. Mens barnehage tidligere var svært vanlig (for rundt halvparten av barn 0-5 år i 2013), ble dette tiltaket gitt til en firedel av dem som mottok hjelpetiltak i 2023. Deltakelse i ansvarsgruppe har økt betraktelig i samme periode, slik at 40 prosent av barn som var nye i barnevernet i 2023 hadde dette hjelpetiltaket. Mens besøkshjem har hatt en nedadgående kurve (til 18 prosent i 2023), har «økonomisk hjelp for øvrig» hatt en økning. Tjuetre prosent av nye barn med hjelpetiltak i den aktuelle aldersgruppen mottok denne hjelpen i 2023.

Barnevernsstatistikken registrerer DUÅ, ICDP og Marte Meo av foreldreveiledningsprogrammer for denne aldersgruppen. Bruken av disse programmene som barnevernstiltak er svært lav, med én prosent for Marte Meo i 2023 som det vanligste. Her skal det nevnes at ulike varianter av COS ikke registreres spesifikt i statistikken, men andre studier tyder på at det er det klart mest vanlige foreldreveiledningsprogrammet barneverntjenesten setter inn (Christiansen m.fl., 2019; Paulsen & Oterholm, 2024).

Utfordringsbildet

Det foreligger så vidt oss bekjent ikke registrert forskning om hjelpetiltak i kommunalt barnevern spesifikt for målgruppen barn i alderen 0-3 år. I sluttrapporten til grunnmodellprosjekt del 1 er det referert til prosjektet «Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak» (Christiansen m.fl., 2015). Denne forskningsrapporten er til nå den mest omfattende studien av hjelpetiltakspraksis i Norge på aldersgruppen 0-17

år, basert på ulike datakilder. Ulike utfordringer i praksisfeltet beskrives, men det skilles lite på aldersgrupper. Imidlertid beskrives at det har vært en dreining fra kompenserende til endrende tiltak for hele aldersgruppen, som for eksempel veiledning, og at mange trenger tiltak over lengre tid.

Oss bekjent finnes det ingen nyere studier som har sett nærmere på hjelpetiltaksbruken for de minste barna. Tallene fra barnevernsstatistikken tyder på at de utfordringene som hjelpetiltakene skal avhjelpe i familiene, har vært noenlunde de samme over tid. De viser et sammensatt problembilde både av foreldrenes egne belastninger som psykisk helse og rus, familiekonflikter og utfordringer i den daglige samhandlingen, samt følelsesmessige ivaretagelsen av barna. Derfor er det ofte dimensjonene som handler om foreldrenes omsorg og familie og miljø i BBiS-modellen (Jmf. det som i grunnmodellen betegnes som den økologiske kartleggingsmodellen Barns behov i sentrum) som skaper behovet for et barnevernstiltak, selv om barnet også kan ha sine utfordringer.

Konsekvenser av omsorgssvikt og behov for hjelp:

- Forskning har vist at slike erfaringer kan ha en negativ effekt på barnets utvikling, både umiddelbart og over lang tid (se f.eks. Grummitt et al., 2021; Hunt et al., 2017; Lippard & Nemeroff, 2020)
- Data fra ulike kulturer viser at en vesentlig del av barna som har vært utsatt for negative omsorgserfaringer som f.eks. vanskjøtsel er under 6 år gamle (se f.eks. Jernbro & Jansson, 2017).
- Små barn er spesielt sårbare for negativ påvirkning mht. hjernens utvikling (se f.eks. Nelson & Gabard-Durnam, 2020; Teicher & Samson, 2016).

Erfaring fra klinikk og nyere undersøkelser på de yngste barna viser at det finnes betydelige utfordringer i Norge. En studie utført på oppdrag fra Nordisk råd av forskere ved RKBU Nord og Itla Foundation i Finland (Peltonen et al., 2022; Martinussen & Kurki, 2021) viser at

- få familier fanges opp
- det er for lite systematikk i valg av type tiltak
- det er for få forskningsbaserte tiltak som tilbys og iverksettes
- få tiltak er evaluert og svært få av de som er evaluert er av god kvalitet

Basert både på statistikk og forskning er det derfor nødvendig med gode tiltak som kan bedre kvaliteten på foreldreomsorgen. Intervensjoner rettet mot sped- og småbarn bør ha som målsetting å endre barnets omsorgserfaringer (Zeanah & Zeanah, 2019). Av denne grunn vil implementering av grunnmodellen med stor sannsynlighet bidra til økt kunnskap og kompetanse om tiltak for familier med barn i alderen 0 – 3 år, og familiene vil få bedre tilrettelagt og mer kunnskapsbasert hjelp.

1.3.3 Hjelpetiltak for målgruppen ungdom 13-17 år

Grunner til å iverksette hjelpetiltak for barn 13-17 år

Ifølge barnevernsstatistikken for 2022 (SSB, 2024a; SSB, 2024b) er de vanligste grunnene til at ungdom (13-17 år) i nye barnevernssaker mottar hjelpetiltak «høy grad av konflikt hjemme» (11%), «ungdommens atferd» (10%) og «barnet sine psykiske problem/lidelser» (9%). De neste på listen over de vanligste grunnene er kategorien «uoppgitt» hvor det ikke foreligger begrunnelse (8%) og «manglende sensitivitet og følelsesmessig tilgjengelighet for barnet fra foreldrene» (8%). Foreldres psykiske problemer og rusmisbruk var begrunnelse i henholdsvis fire og fire prosent av tilfellene. Mer alvorlige forhold som vold i hjemmet oppgis som grunn i fire prosent av sakene, og psykisk og fysisk mishandling er begge oppgitt som grunn i tre prosent hver. Ungdommens rusbruk og kriminelle handlinger utgjør bakgrunn for tiltak i til sammen fem prosent av tilfellene.

Barnevernsstatistikken gir en rangert oversikt over hva som innrapporteres som en (1) enkelt innrapportert begrunnelse for hjelpetiltaksarbeidet, men som kjent fra hjelpetiltaksprosjektet er det stor variasjon når det gjelder hvilke utfordringer som ligger til grunn (Christiansen et al., 2015). Ofte er det forhold på flere av BBiS-modellens (Jmf. det som i grunnmodellen betegnes som den økologiske kartleggingsmodellen Barns behov i sentrum) dimensjoner som skaper behovet for et barnevernstiltak. Dette viser betydningen av å sikre en helhetlig forståelse for ungdommens og familiens behov, og å sette i verk tiltak på flere områder på en koordinert måte når det trengs.

Utvikling i hjelpetiltak for målgruppen 13-17 år

I barnevernsstatistikken kan en se utviklingen i barnevernets bruk av hjelpetiltak i hjemmet på landsbasis.

Det har vært en jevn nedgang i hjelpetiltak i hjemmet siden en topp i 2017 (22 509) til 2023 (16 013). For ungdommer i alderen 13-17 år var det 8488 som mottok hjelpetiltak i 2017, mens den var redusert til 6664 i 2023 (Bufdir, 2024).

Et nyere utviklingstrekk i barnevernsstatistikken er at det synes å være en liten nedgang i antallet barnevernstiltak på tvers av tiltakskategorier. For aldersgruppen 13-17 år har tiltak for å styrke barnets utvikling som inkluderer besøkshjem, støttekontakt og økonomisk hjelp, gått ned 8,5% fra 15 552 i 2018 til 14 231 i 2023, på samme måte som tiltak for å styrke foreldreferdigheter har gått ned 8,5% fra 12 754 i 2020 til 11 546 i 2023 (det laveste på minst 10 år) (SSB, 2024c). Mulige årsaker til dette antas å være oppvekstreformens mål om å styrke forebyggingsarbeidet utenfor barnevernstjenestene og reduksjon i innvandring av grupper barnevernet har ansvar for. Råd og veiledning er det hjelpetiltaket i aldersgruppen 13-17 år som benyttes hyppigst (6 436 tiltak i 2023) etterfulgt av økonomisk hjelp for øvrig (5 526 tiltak i 2023) og ansvarsgruppe (4 939 tiltak i 2023).

Som det er redegjort for i sluttrapporten for første del av grunnmodellprosjektet, så ligger behovet for en bedre systematikk og kunnskapsbase for råd og veiledning til grunn. Den høye bruken av råd og veiledning også for ungdomsgruppen, viser at dette er

relevant også for denne aldersgruppen. Den utstrakte bruken av ansvarsgruppe viser at tverretattlig samarbeid forekommer rundt ungdommer i barneverntjenesten, og kan være et uttrykk for de sammensatte vanskene som familier i barnevernet har. Det vises en økning i barnevernsstatistikken i bruk av familieråd for ungdom mellom 13-17 år, med mer enn en dobling fra 2013 (303 tilfeller) til 2023 (670 tilfeller), noe som vitner om at arbeidet med å utbre dette som en metodikk i barneverntjenesten har gitt resultater. Samtidig er det vesentlig mindre utbredelse og vekst i bruken av nettverksmøter, med 92 tilfeller i 2013 og 152 tilfeller i 2023. Samlet sett er det, til tross for noe økning, generelt mindre mobilisering av det uformelle nettverket enn arbeid med det formelle nettverket rundt ungdommer i barnevernet.

Utfordringsbildet

Det er, så langt vi vet, ikke gjennomført forskning om hjelpetiltak i kommunalt barnevern som spesifikt omhandler målgruppen ungdom i alderen 13 til 17 år. For denne målgruppen baserer derfor kunnskapen seg også i stor grad på prosjektet «Forskningsskunnskap om hjelpetiltak i barnevernet» (Christiansen et al., 2015), som også dannet grunnlaget i utviklingen av grunnmodellen for målgruppen 4-12 år. Utfordringsbildet som beskrives der er i tråd med den forskningen som har vært utgangspunkt for forskningsbaserte behandlingsmetoder for ungdom med alvorlige atferdsvansker, f.eks. Multisystemisk terapi (Hay et al., 2024; Henggeler et al., 2013) og Relasjonsfokusert familierapi (Thøgersen & Brunstad, 2024):

- Ungdom med bekymringsfull atferd kan ha mange og sammensatte utfordringer, og det er viktig å kunne gjøre tilpasning til den enkelte ungdommen.
- Virksomme tiltak baserer seg på en helhetlig kartlegging som identifiserer og differensierer hvilke behov ungdommen, foreldrene og familien har på ulike områder
- Det finnes felleselementer av virksomme tiltak for målgruppen, som kan gjøres tilgjengelig for den enkelte behandler og tilpasses den enkelte familie
- I utformingen av tiltak så må både individuelle, relasjonelle, familiefokuserte og nettverksrettede tiltak vurderes og sees i sammenheng.

For aldersgruppen 13-17 år er også betydningen av minoritetsbakgrunn særlig viktig, da ungdommenes identitets- og selvstendighetsutvikling kan skape utfordringer i forhold til relasjonene i familien og familiens religiøse og kulturelle bakgrunn. Som nevnt i forrige sluttrapport er det viktig å ikke tilnærme seg disse som en homogen gruppe, men avgjørende at tiltakene de mottar også utvikles og tilpasses individuelt. Gjennom eksempler på tiltak som miljøarbeider i hjemmet, er det viktig å gi disse familiene råd, veiledning og tilrettelegging på de områdene de har behov, samt å kunne gi dem relasjonell støtte i ulike situasjoner og muligheter for å koble seg på majoritetssamfunnet (Berg et al., 2017; Christiansen et al., 2015; Herfjord, 2019).

1.4. Kunnskapsgrunnlag for justering til nye målgrupper.

Det er foretatt en gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget i grunnmodellen med tanke på de nye målgruppene, familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Generelt er kunnskapsgrunnlaget som er beskrevet i sluttrapporten for grunnmodellprosjekt del 1 (Nordahl m. fl., 2023), dekkende for hele aldersspennet 0 - 25 år. Det gjelder både Bronfenbrenners sosialøkologiske modell (Bronfenbrenner, 2005), så vel som forskning om risiko- og beskyttelsesfaktorer. Videre har grunnmodellen vektlagt betydningen av sosial kapital, dvs. ressurser knyttet til sosiale relasjoner og nettverk. Dette er av like stor betydning for sped- og småbarnsfamilier og ungdomsfamilier, og vil fortsatt vektlegges i sin helhet for grunnmodellen for alle målgrupper. Betydningen av nettverk er også beskrevet i forrige sluttrapport, og at det fra sentralt hold har blitt understreket betydningen av å jobbe mer med å bygge på de uformelle nettverksressursene rundt barn og familier, bl.a. gjennom en satsning på familieråd (Havnen & Chistiansen, 2014). Nettverksmøter har også vært en arbeidsmetode siden 1990-tallet, men studier viser at dette blir i mindre grad brukt (Kojan & Storhaug, 2021; Paulsen & Oterholm, 2024). Årsaken antas å ligge i den enkelte tjenestes kompetanse og om tiltaket har blitt integrert i tjenesten. Studien viser imidlertid at mange ansatte i barneverntjenesten mente at nettverksmøte burde brukes mer enn det gjør, men at det er utfordrende og tidkrevende å gjennomføre (Oterholm m. fl., 2023).

Grunnmodellen tydeliggjør også hvordan barneverntjenesten best mulig kan legge til rette for et godt samarbeid med barn, ungdom og familier, samt hvordan sikre en reell medvirkning. I grunnmodellprosjekt del 2 har vi utforsket dette videre, både med tanke på de nye målgruppene, men også hvordan ansatte i barneverntjenesten kan imøtekomme familier på en respektfull og ikke-dømmende måte, selv om kontakten med barneverntjenesten kan virke både skremmende og fremmed. I møte med familier med sped- og småbarn, vil foreldrene spille en ekstra viktig rolle for å sikre det lille barnet god medvirkning, og at kontaktpersonen har forståelse og kunnskap for det som skjer i samspillet mellom barnet og foreldrene. Det vises også til en ny forskrift om barns medvirkning (Forskrift om barns medvirkning i barnevernet, 2023). En nyere studie fra Folkehelseinstituttet understreker at barn og unges medvirkning er mangelfull (Nøkleby m. fl., 2024). Det som synes å ha størst effekt på å få til reell medvirkning, er relasjonen mellom barnet/ungdommen og den ansatte i barneverntjenesten, muligheten til å beholde samme kontaktperson over tid, åpenhet og få komme med egne meninger (Paulsen, 2022). For de aller minste er et godt samarbeid med foreldrene avgjørende for at barnet skal få en mulighet til medvirkning.

Brukerorganisasjonene har trukket frem medvirkningsperspektivet, også i grunnmodellprosjekt del 2. De understreker viktigheten av kommunikasjonsferdigheter for å styrke relasjonen til barna og familiene som trenger hjelp. De vektlegger også dette med å gi god informasjon om rettigheter til både foreldre og barn. I aldersgruppen 0-3 år er det i stor grad foreldre en må samarbeide og opparbeide tillit til. I ungdomsgruppen

er det viktig at barneverntjenesten har tilgang til ferdigheter og verktøy som kan være til hjelp når ungdommen avviser kontakt. Det understrekes at det er viktig å ikke gi opp for fort.

Hvordan ansatte i barneverntjenesten kan møte foreldre, barn og unge på en tillitsvekkende måte, er derfor noe som grunnmodellen har fokusert mye på. Gjennom tilbakemeldinger fra kontaktpersonene i pilottjenestene, samt også fra brukerorganisasjonene, har dette med å øke motivasjon og møte motstand hos familier blitt ytterligere fremhevet, f.eks. gjennom det som benevnes som *prosessferdigheter*. I grunnmodellen forstås prosessferdigheter som et sett av kommunikasjonsferdigheter kontaktpersonen kan benytte, for å gi familien støtte og motivasjon til å samarbeide om å ta imot nødvendig hjelp, og som kan sidestilles med å skape en god samarbeidsallianse med familien. Dette er også begrunnet i forskning om hva som fremmer og hemmer samarbeidsalliansen mellom foreldre og veileder (Forgatch & Patterson, 2010).

Det vises for øvrig til Notat om teoretisk overbygning og forskningsgrunnlag for familieveiledningen for familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år i grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten (Braarud m. fl., 2024; Brunstad m. fl., 2024). Dette er et tilleggsnotat og henger sammen med Kunnskapsgrunnlag for familieveiledningsmodulen i Grunnmodell for hjelpetiltak (Apeland m. fl., 2020) samt kap. 6 i Sluttrapporten for grunnmodellprosjektet del 1 (Nordahl m. fl., 2023).

2.0 Metodevalg og gjennomføring

I dette kapittelet beskrives den praktiske gjennomføringen av prosjektet og kunnskapsforståelsen som ligger til grunn for våre valg av metoder for gjennomføring.

De tre kunnskaps- og kompetansesentrene NUBU, RBUP Øst og Sør og RKBV Vest, med forskningskunnskap og bred erfaring innen utvikling og implementering av metoder innen hjelpetjenester for barn og unge, fikk i 2020 i oppdrag av Bufdir om å samarbeide om å løse oppdraget med utvikling og utprøving av en grunnmodell for hjelpetiltak for målgruppene familier med barn i alderen 4-12 år og ungdom i behov av ettervern. Sluttrapporten ble levert i januar 2023 (grunnmodell del 1) sammen med håndbøker med beskrivelse av systematikken i hjelpetiltaksarbeidet, samt utarbeidet materiell til støttetiltak, nettverkstiltak, samarbeidstiltak og familieveiledning. De samme tre kunnskapssentrene fikk i 2022 et utvidet oppdrag med å justere og tilpasse modellen til to nye målgrupper; familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år (Grunnmodell del 2). Med samme hovedmål om å *bedre tjenestene for utsatte barn og unge*, har samarbeidet mellom kompetansesentrene sikret at forslaget til *grunnmodell for hjelpetiltak* har et bredt og omfattende kunnskapsgrunnlag. Mer informasjon om kunnskapssentrenes samfunnsoppdrag og målgrupper finnes på sentrenes egne nettsider.

2.1 Prosjektorganisering og samarbeid

For å løse oppdraget har det vært nødvendig med en strukturert prosjektorganisering og ryddige avtaler om samarbeid og kommunikasjon, både med Bufdir, på tvers av sentrene, og internt på hvert senter. Før oppstart av grunnmodellprosjekt del 2, ble det nye oppdraget innledet med et forprosjekt, slik at nye prosjektmedarbeidere fikk anledning til å sette seg inn i grunnmodellen slik den var utviklet så langt, og innhente innspill fra barneverntjenestene om de nye målgruppene. Prosjektarbeidet for de nye målgruppene ble beskrevet i en overordnet prosjektplan som inkluderte både prosjektorganiseringen og fordeling av ansvar og oppgaver, med nødvendige delmål og tidsfrister. Samarbeidet mellom de tre kunnskapssentrene var forankret i sentrenes egen ledelse og ble nedfelt i en avtale ved oppstart. For å sikre oppdragsgivers involvering i alle faser av arbeidet, har det vært fortløpende kontakt mellom Bufdir og prosjektorganisasjonen gjennom hele prosjektperioden, i hovedsak ivarettatt av lederteamet. Det har også vært jevnlig styringsgruppemøter, hvor Bufdir, lederne fra hvert kompetansesenter og prosjektledergruppen har møttes.

NUBU har hatt kontrakten om oppdraget med Bufdir, og har dermed det *overordnede prosjektansvaret*, mens de andre kunnskaps- og kompetansesentrene har vært definert som underleverandører. I praksis har prosjektleder ved NUBU og de stedlige prosjektlederne ved RBUP Øst & Sør og RKBV Vest fungert som en *prosjektledergruppe* sammen med prosjektkoordinator fra NUBU. For å sikre framdrift i prosjektarbeidet, har

prosjektledergruppa hatt ukentlige møter gjennom hele prosjektperioden. Prosjektledergruppa har hatt det overordnede ansvaret for framdrift i prosjektarbeidet og for samutviklingen med barneverntjenestene.

En *prosjektgruppe* på tvers av sentrene bestående av 12 personer har i fellesskap hatt ansvaret for det konkrete arbeidet med å løse oppgavene i prosjektet. Prosjektgruppen har bestått av lederteamet og utvalgte prosjektmedarbeidere fra sentrene med ekspertkompetanse innen områder relevante for oppdraget. Det har vært et mål å ha en prosjektgruppe som har vært stor nok til å løse oppgavene, men liten nok til å sikre effektivitet i arbeidet. *Arbeidsgrupper* på tvers av sentrene har gjennom prosjektperioden hatt ansvaret for å løse konkrete oppgaver underveis. For å legge til rette for best mulig samarbeid og for at alle sentrene skulle ha innflytelse på alle områder, har målet vært at hvert senter skulle stille med minst en fagperson på alle arbeidsområder. Stort sett har dette vært gjennomført, men med noen unntak, da ikke alle sentrene fant ledig kapasitet til alle arbeidsområder.

Fordelingen av *ansvarsområder* mellom sentrene har vært relativt stabil gjennom hele prosjektperioden. RBUP Øst og Sør har ledet gruppen som har hatt ansvar for tilpasningen av grunnmodellen til målgruppen familier med barn i alderen 0-3 år. I denne gruppen har også medarbeidere fra RKBU Vest deltatt. RKBU Vest og NUBU har hatt et felles ansvar for tilpasningen av grunnmodellen for familier med ungdom mellom 13 og 17 år. RKBU Vest har også hatt en viktig rolle med å sikre at grunnmodellen er i tråd med gjeldende lovverk og retningslinjer for barneverntjenesten. De har også sammen med RBUP Øst og Sør ledet arbeidet med egne innspillsmøter med brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene. Videre har prosjektledergruppen hatt et særlig ansvar for helhet og sammenheng i og mellom målgruppene, samt sørget for styring og iverksetting av planer for prosjektet. Hjelpetiltaket *Familieveiledning*, som skal erstatte tiltaket "råd og veiledning", ble av de ulike arbeidsgruppene justert og tilpasset de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Hver av disse gruppene ledet også opplæring og veiledning av kontaktpersoner i pilot tjenestene i hver sine målgrupper. Arbeidet med å sy sammen familieveiledningen til en helhetlig veiledningsmodell for familier med barn i alderen 0-17 år ble ledet av NUBU, men med tett samarbeid med de to arbeidsgruppene. Til slutt kan nevnes at arbeidet med å tilpasse håndboken til en helhetlig håndbok for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år, samt med videreutvikling av hjelpetiltakene har vært et kontinuerlig samarbeid mellom alle sentrene. Håndboken for ettervern har også blitt oppdatert og justert av hhv NUBU og RKBU Vest.

Prosjektgruppen og prosjektledelsen har i all hovedsak bestått av de samme nøkkelpersonene underveis i prosjektets faser. I siste fase har det blitt hentet inn tidligere prosjektmedarbeidere for å både gi innspill til utforming av en helhetlig tiltaksmodell, men også til å konkret hjelpe til med å slå sammen familieveiledning for

de ulike målgruppene (målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år, 4-12 år og 13-17 år) til en sammenhengende familieveiledning for familier med barn i alderen 0-17 år.

2.2 Kunnskapsbaserte veivalg

I oppdraget fra Bufdir i grunnmodellprosjekt del 2, presiseres det som i del 1 at også grunnmodellprosjekt del 2 må bygge på beste tilgjengelige kunnskap, og at kunnskap fra tjenestene og brukerne aktivt innhentes og inngå i kunnskapsgrunnlaget. Det vises derfor til sluttrapporten fra grunnmodellprosjekt del 1 som tok utgangspunkt i modellen for kunnskapsbasert praksis, som kort gjengitt bygger på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og brukerkunnskap (se Nordahl m fl., 2023, s. 28). Som i første del av grunnmodellprosjektet har vi også i denne runden med justering til nye målgrupper, hentet kunnskap fra alle kilder i modellen for kunnskapsbasert praksis, på ulike tidspunkt og på ulike måter. Dette vil fremkomme i rapporten der det hører tematisk hjemme.

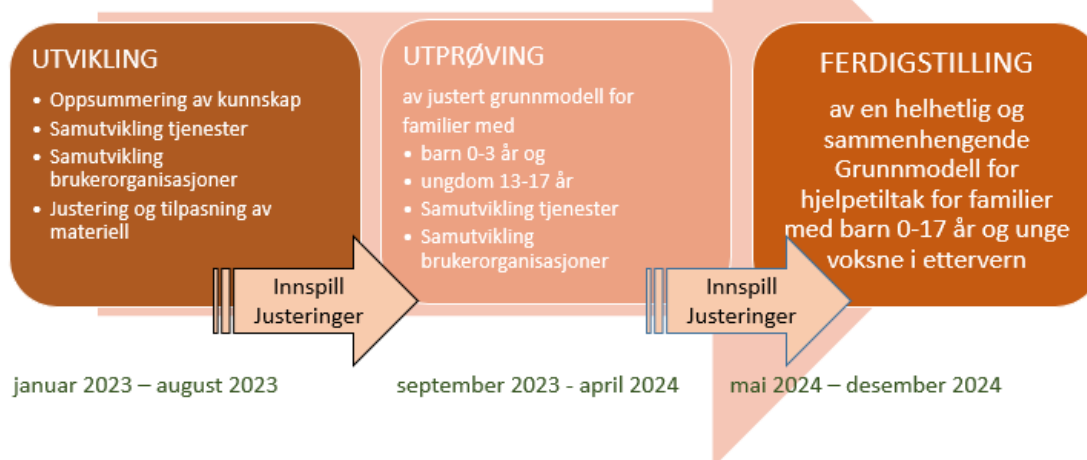
For begrunnelse for bruk av samutvikling som metode, viser vi til kap. 3.1 i sluttrapporten fra grunnmodellprosjekt del 1.

2.3 Samutvikling med barneverntjenester, organisasjoner og kompetansemiljøer

Før grunnmodellprosjekt del 2 startet opp ble det utført et forprosjekt med formål å *tilrettelegge for en effektiv oppstart av videre samskapings- og utprøvingsarbeid av Grunnmodellen, tilpasset nye målgrupper*. Den nye prosjektgruppen (se kapittel 2.1) satte seg inn i grunnmodellens kunnskapsgrunnlag og utforming og innhentet innspill og anbefalinger fra egne sentre. Lederne i barneverntjenestene som hadde vært med i den første utprøvingsrunden i grunnmodellprosjekt del 1, ble kontaktet og intervjuet om hvilke utfordringer og behov de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år har. De ble også spurt om hvilke hjelpetiltak de allerede hadde overfor målgruppene, og hvordan de så for seg at grunnmodellen måtte justeres og tilpasses de nye målgruppene (se egen rapport fra forprosjektet levert til Bufdir i februar 2023).

Forprosjektet oppsummerte kompetansesentrenes overordnede innspill til justeringer og tilpasninger hos de nye målgruppene, samt utviklet en overordnet plan for tilpasningsprosessen i grunnmodell del 2, se figur under.

PILOTERING AV GRUNNMODELL FOR HJELPETILTAK DEL 2

Som figuren viser så startet vi opp med grunnmodellprosjekt del 2 i overgangen fra forprosjektet i januar 2023. I begynnelsen ble det arrangert en fellessamling av nye prosjektmedarbeidere fra alle de tre sentrene, hvor prosjektmedarbeidere fra del 1 delte viktig kunnskap fra det som allerede var blitt utviklet i det første grunnmodellprosjektet. Det var viktig å sette de nye prosjektmedarbeiderne inn i helhetsforståelsen av grunnmodellen, samt hva de ulike elementene grunnmodellen besto av. Det ble også gitt en grundig innføring i *Familieveiledningen*, slik den hadde blitt utviklet for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år. De nye prosjektmedarbeiderne satte seg også inn i håndbøker og materiell, samt leste sluttrapporten (Nordahl m. fl., 2023) og evalueringsrapporten fra Proba Samfunnsanalyse (2022) fra del 1. I tillegg har prosjektmedarbeiderne som utviklet familieveiledning for familier med barn i alderen 4-12 år vært behjelpelig med å overføre viktig kunnskap om veiledningen og gitt gode anbefalinger for arbeidet videre med justering til de nye målgruppene.

Grunnmodellprosjekt del 2 skulle ta utgangspunkt i den samme samutviklingsmetodikken som ble benyttet i del 1, med innspill underveis i prosjektet, for å kunne justere og videreutvikle grunnmodellens elementer. Med utgangspunkt i modellen fra del 1, ble det gjort en ny kunnskapsinnhenting for å vurdere behovet for tilpasning til de nye målgruppene.

2.3.1 Samutvikling med barneverntjenester

Deltakende barneverntjenester

Grunnmodellen skal ifølge oppdraget kunne implementeres i alle landets barneverntjenester. De samme barnverntjenestene som var med i samutviklingsprosessen i grunnmodellprosjekt del 1, fortsatte prosessen med tilpasningen til 0-3 og 13-17. Det var barneverntjenestene i Narvik, Harstad, Haugesund-Utsira, Aurskog-Høland, Lørenskog, Notodden-Hjartdal-Tinn, Vest-Telemark (Seljord, Kviteseid, Nissedal, Fyresdal, Tokke og Vinje kommuner) og Midt-Telemark (Nome og Midt-Telemark kommuner). Fra Oslo kommune ble Grorud barneverntjeneste erstattet med Nordstrand barneverntjeneste. Det ble forsøkt å rekruttere Rauma barnverntjeneste fra Midt-Norge, men som dessverre måtte trekke seg tidlig i prosessen. De utvalgte barneverntjenestene som deltok, representerte mangfoldet av norske barneverntjenester, og de skulle også ivareta et Nord-Norge-perspektiv.

Samutvikling i utviklings- og utprøvingsfasen

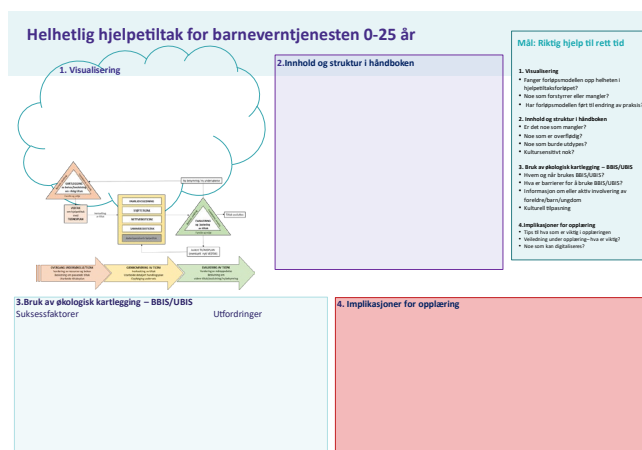
Det ble arrangert to samutviklingsseminarer med de utvalgte tjenestene i løpet av prosjektiden. Det første ble arrangert i juni 2023, hvor lederne og noen få kontaktpersoner/fagledere fra hver tjeneste ble invitert. Tema på samutviklingsseminaret var å innhente erfaringer i bruk av grunnmodellen for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 og ungdom med behov for ettervern, og få ideer til justeringer og tilpasning til de nye målgruppene. Dette var viktig informasjon i arbeidet med å justere håndbok og materiell til familieveiledning, og før vi startet opp med opplæring og utprøving.

Det andre og siste samskappingsseminaret med tjenestene ble arrangert våren 2024, omtrent et halvt år etter at opplæringen og utprøvingen i tjenesten startet opp. Her var det som sist tjenestelederne og noen kontaktpersoner/fagpersoner som deltok fra tjenestene. Agendaen for denne dagen var først å gi en oppsummering av prosjektarbeidet og samutviklingsprosessen så langt. Deretter ble det organisert gruppeoppgaver for å innhente tilbakemeldinger fra tjeneste. Gjennom det vi kalte for «cafébord» skulle tjenesteledere sammen prosjektgruppen og Bufdir drøfte ulike tema som ble presentert på konkrete «plakater», og som gruppene kunne notere innspillene sine på. Gruppene rullerte tre ganger og deltakerne kunne selv bestemme hvilke cafébord de ønsket å sitte ved. Temaene var som følger:

1. Familieveiledning for familier med barn i alderen 0-3 år
2. Familieveiledning for familier med ungdom 13-17 år
3. Målgruppe og anvendbarhet
4. Helhetlig hjelpetiltak for barneverntjenesten
5. Prosessferdigheter og allianse
6. Implementering

7. Kultursensitivitet
8. Hva skal barnet hete?

(eksempel på en «plakat» for ett av cafébordene)

Innspillene som har kommet fra pilottjenestene har vært mange og nyttige. Ethvert innspill har verdi, selv om ikke alle har ført til endringer og tilpasninger i det som allerede var utviklet. I kapittel 4 vil endringer og tilpasninger som er gjort i det faglige innholdet av grunnmodellen og i det tilhørende materialet gjennomgå. Dette antas å gjenspeile endel av innspillene fra tjenestene.

2.3.2 Samutvikling med brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer

Gjennom prosjektperioden har vi fortsatt samarbeidet med brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene, og hatt en fjerde og femte innspillsrunde (de tre første ble arrangert i den første prosjektdelen). Den fjerde innspillsrunden fant sted før vi startet opp utprøvingen til de nye målgruppene i tjenestene, hvor vi i første rekke ønsket innspill på hvilke hjelpetiltak som er viktig for de nye målgruppene, hhv. 0-3 år og 13-17 år, samt kulturell tilpassing og medvirkning. I den femte innspillsrunden, som ble arrangert når vi nærmet oss slutten av utprøvingen, var tema i hovedsak om de opplevde at tilpasningen av tiltaket *Familieveiledning*, møtte behovene i de nye målgruppene.

Målet har vært å invitere brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer som kunne ivareta brukerinteresser, spesielt utfra de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Innspillsmøtene ble avholdt digitalt. Ikke alle som ble invitert hadde mulighet for å komme, men disse benyttet da anledningen til å sende skriftlige innspill, som f.eks. fra Norsk Fosterhjemsforening. Følgende organisasjoner og kompetansemiljø deltok en eller begge ganger:

- Forandringsfabrikken
- Landsforeningen for barnevernsbarn
- NASAK (Nasjonalt samisk kompetansesenter)
- Mammaprat for NABO Norge,
- Bufdirs brukerråd/kompetansegruppe og
- Landsforeningen for de 1000 første dager (kun et intervju).

I forkant av møtene fikk deltakerne sendt ut en del dokumentasjon om innholdet og prosessen, samt noen spørsmål til gruppediskusjon. Spørsmål de fikk til den fjerde innspillsrunden var følgende:

- Hvilke hjelpetiltak er viktig for familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år?
- Hva er viktig for å mobilisere nettverket til familier med barn i disse aldersgruppene?
- Er det noe spesielt dere vil trekke frem med tanke på kulturell tilpasning til familiene?

Deltakerne kom med verdifulle innspill og mange av disse har blitt tatt hensyn til i tilpasningen til de nye målgruppene og i revideringen av håndbøkene. Det har ikke vært arrangert et felles oppsummeringsmøte av samutviklingen med brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene, slik det ble gjort etter tredje innspillsrunde i delprosjekt 1. Dette ble det ikke tilstrekkelig tid til, men det vil bli sendt ut en tilbakemelding i etterkant hvordan innspillene er blitt ivare tatt i utvikling og justering av grunnmodellen til de nye målgruppene og for grunnmodellen i sin helhet.

I den femte innspillsrunden ble det først informert om tilbakemeldingene brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene kom med fra siste innspillsrunde (den fjerde), og hvordan disse hadde blitt brukt i den videre utviklingen og justeringen av grunnmodellen. Prosjektgruppen delte også plansjer som viste hvordan grunnmodellen skal være en strukturert arbeidsmodell og et overordnet forløp i hjelpetiltaksarbeidet, samt om *Familieveiledningen* og tilpasningene som er gjort for de nye målgruppene. Spørsmålene som ble stilt til deltakerne var følgende:

- Hva tenker dere om forløpene og tema i familieveiledningen?
- Hvilke kulturelle forskjeller er det viktig å være klar over med tanke på hva som er barnets beste?
- Hvordan belyse "tabu-tema" som psykisk helse og diagnoser- hva er viktig å være oppmerksom på?
- Hvordan gi god informasjon til minoriteter om barneverntjenesten?

Det kom mange nyttige innspill fra begge samutviklingsseminarene som har vært aktuelle for justering til nye målgrupper og som gjenspeiles i kapittel 4 hvor aktuelle justeringer av grunnmodellen beskrives.

2.4 Utprøving i barneverntjenestene

Det ble som i prosjektdel 1 lagt opp til utprøving av grunnmodellen med hovedvekt på tilpasning og justering til de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Underveis i utprøvingen foretok vi evalueringer fra kontaktpersonene etter hver samling, samt noterte oss innspill fra dem under hver av samlingene. I tillegg ga Bufdir i oppdrag til konsulentfirmaet Rambøll om å foreta en følgeevaluering av samutviklingen (se kap. 4 for nærmere resultater). Rambøll leverte to tilbakemeldinger, en litt etter oppstart av samlingene med tjenestene og en etter at utprøvingen var ferdig.

Følgeevalueringen ga nyttig informasjon om hva kontaktpersonene syntes fungerte bra og mindre bra, og forslag til endringer. Allerede etter første tilbakemelding, fikk vi justert opplæringen i tråd med disse.

Hver av de ti pilot tjenestene fikk i oppdrag å melde på kontaktpersoner som skulle delta, enten i gruppen for familier med barn i alderen 0-3 år eller for 0-17 år. Noen av deltakerne hadde vært med på opplæring og utprøvingen i prosjektdel 1, enten med målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år eller for ungdom med behov for ettervern. Noen av deltakerne var helt nye og hvor grunnmodellen i utgangspunktet var mer eller mindre ukjent for dem. Et eksempel på dette var Nordstrand bydel i Oslo kommune, som ble byttet ut med Grorud bydel. For denne tjenesten var grunnmodellen ny. For å sikre at de fikk en forståelse av grunnmodellen før oppstart av utprøvingen, tilbød vi en digital presentasjon med vekt på hovedtrekkene i det helhetlige hjelpetiltaksforløpet. Tjenesten ble også oppfordret til å lese håndbøker og sluttrapporten fra prosjektdel 1, slik at de var mest mulig forberedt. Ansatte fra Rauma barneverntjeneste deltok også i denne digitale presentasjonen, selv om de i etterkant trakk seg fra prosjektet. Dette grunnet manglende ressurser for å kunne bli med.

Utprøvingen ble planlagt å starte opp i september/oktober 2023 og være ferdig i april. Målet var å gi en opplæring av den justerte grunnmodellen for de nye målgruppene og få kontaktpersonene til å prøve ut et hjelpetiltaksforløp med en familie i målgruppen, i tråd med innholdet i grunnmodellen og med særlig vekt på familieveiledning.

2.4.1 Gjennomføring og samlinger med undervisning og øvelser

For kontaktpersonene som deltok i utprøvingen innebar dette som i prosjektdel 1, tre hovedaktiviteter; deltakelse på samlinger, utprøving av innholdselementer fra grunnmodellen i direkte arbeid med barn, ungdom og foreldre, samt deltakelse i veiledning. På samme måte som sist, ble også prosjektgruppen delt i to arbeidsgrupper, etter de to målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Den første samlingen ble avholdt digitalt og var felles for begge målgruppene, hvor tema handlet om det som var generelt for hjelpetiltaksforløpet uansett målgruppe. Dette var f.eks. om samarbeid, medvirkning, hjelpetiltaksforløpet, den økologiske kartleggingsmodellen *Barns behov i sentrum* og plan for hjelpetiltak. De øvrige samlingene var stedlige og ble avholdt samtidig for begge målgruppene og på samme sted. Andre, tredje og fjerde samling ble holdt separat, men samtidig, for hver målgruppe hvor fokus var familieveiledning. Den femte samlingen var felles med vekt på støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak, og en siste halv dag var felles om tema sluttevaluering og det å arbeide med motstand.

Prosjektmedarbeiderne sto for ledelse av samlingene, fordelt og organisert ut fra prosjektmedarbeidernes kompetanse. På en av samlingene ble Elisabeth Strøm fra Bærum kommune invitert inn for å holde en introduksjon til nettverksmøter (samme som i prosjektdel 1).

Kontaktpersonene ble i god tid før første samling oppfordret til å rekruttere en familie som kunne delta i utprøvingen, slik at de kunne være klar til å starte opp like etter første samling. Dette for å få til en fortløpende utprøving av de ulike elementene som kontaktpersonene fikk opplæring i. Mellom hver oppsamling, ble det lagt opp til å ha en til to veiledninger, for å støtte opp under utprøvingen, og som i prosjektdel 1, fange opp suksessfaktorer og utfordringer underveis.

Samutviklingen med tjenestene ble også som i forrige runde en integrert del av samlinger og utprøving, hvor innhenting av erfaringer med målgruppen og innholdet i grunnmodellen ble etterspurt, enten underveis i opplæringen, gjennom digitale evalueringsskjema etter hver samling eller som innspill i veiledningene. Et eksempel på dette var tilbakemelding i starten om at underviserne burde legge mer vekt på demonstrasjoner og øvelser. Denne tilbakemeldingen bidro til økt fokus på å vise eksempler/demonstrasjoner på hvordan kontaktpersonene kan jobbe med familiene, samt at de selv fikk mer rom for å øve i grupper. Tilbakemeldinger i etterkant har vært at det kunne vært enda flere demonstrasjoner og øvelser, slik det ble gjennomført i prosjektdel 1. Slike tilbakemeldinger signaliserer at demonstrasjoner og øvelser må vektlegges i stor grad i opplæringen av kontaktpersonene, og at underviserne må være godt trent til å gjennomføre dette på en trygg og kompetent måte.

Her vises en skjematisk oversikt over tidspunkt for de ulike samlingene fra september 2023 til april 2024.

Uke	Aktivitet for opplæring og utprøving med målgruppene barn 0-3 år og 13-17 år.	
39	2 dager	1. opplæringssamling, digitalt
40-43		Oppstart med veiledningsgrupper
44	2 dager	2. opplæringssamling i Oslo
45-47		Veiledning
48	2 dager	3. opplæringssamling i Oslo
49-51		Veiledning
1-2		Veiledning
3	2 dager	4. opplæringssamling i Oslo
4-6		Veiledning
7	2 dager	5. opplæringssamling i Oslo
8-15		Veiledning
16	1,5 dag	Siste samling med tjenestene (opplæring og samutviklingsseminar/oppsummering med tjenesteledere)

Under vises en oversikt over innhold og tema i de ulike samlingene og for de ulike målgruppene.

Samling	Innhold i opplæringen	
Målgrupper	familier med barn i alderen 0-3 år	familier med barn i alderen 13-17 år
1	Digital samling; Kultursensitivitet, hjelpetiltaksforløpet, rollen som kontaktperson, allianse og prosessferdigheter, BBiS-modellen, valg av tiltak – matrise og plan for hjelpetiltak.	
2	Oppstart med opplæring i familieveiledningen: Prosessferdigheter og oppstartssamtale med foreldre Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Være sammen i utforskning, lek og læring • Struktur i hverdagen – daglige rutiner • Være sammen i daglige rutiner • Se det positive og gi ros • Stå sammen som foreldre	Oppstart med opplæring i familieveiledningen: Prosessferdigheter og oppstartssamtale med hhv. foreldre og ungdom Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Gode beskjeder • Være sammen • Se det positive og gi ros • Belønning • Stå sammen som foreldre
3	Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Bekrefte barnet følelser – 3 steg • Gode beskjeder • Regulere egne følelser – strategier • Regulere egne følelser – triggere • Underveisevaluering	Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Bekrefte ungdommens følelser – fem steg • Bekrefte ungdommens følelser – utdypning • Regulere egne følelser – strategier • Regulere egne følelser – triggere • Lage tydelige regler • Daglige rutiner
4	Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Bekrefte barnets følelser - utdypning • «Gjøre selv» og trygge grenser • Reparasjon • Håndtere uenighet og konflikt	Opplæring og øvelser i følgende komponenter: • Følge opp ungdommen • Trygge grenser • Håndtere uenighet og konflikt • Reparasjon
5	Oppsummering fra sist – spørsmål & svar om familieveiledningen, hver målgruppe for seg. Felles begge målgrupper om tema: • Støttetiltak • Samarbeidstiltak • Nettverksmøter • Innspill om kultursensitivitet og hjelpetiltak • Øvelse i nettverkskartlegging og nettverksmøter	
6	Felles for begge målgrupper • Samarbeidsutfordringer og hvordan møte motstand • Sluttevaluering	

2.4.2 Evaluering av samlingene

Nærmere 70 prosent av deltakerne deltok i første runde (grunnmodellprosjekt del 1) av opplæring og utprøving av grunnmodellen. I en spørreundersøkelse etter den femte samlingen, mente de fleste at familieveiledningen burde være slik den er, for at den skal være nyttig og kunne erstatte tiltaket *råd og veiledning*. De aller fleste mente også at de burde fokusere mer på sosial støtte for familiene de jobber med, samt mer på relasjonelle faktorer i samarbeidstiltakene (se kapittel 4). Det var også nyttig å øve på ansvarsgruppemøte.

Når det gjelder nettverkstiltak, var tilbakemeldingene noe ulike. Noen mente det var fint å få en påminnelse om nettverk og nettverksmøter, mens andre mente det var noe unyttig ettersom det vil kreve en egen opplæring. Generelt var det flere som mente at samlingen som rettet seg mot støtte- samarbeids- og nettverkstiltak var kunnskap de hadde fra før, eller som en uttalte «*det oppleves noe overflødig da dette er noe vi arbeider med på daglig basis og er veldig godt kjent saksbehandling. Kan allikevel hente ut noen tips og triks her og der*». Spørsmålet er likevel om opplæringen kunne vært vinklet mer mot vanlige fallgruver i gjennomføring av tiltakene, og ha demonstrasjoner og øvelser i tråd med disse. På denne måten vil kontaktpersonene ha større mulighet for læring og utvikling på områder som de allerede jobber mye med (se nærmere om dette i kapittel 4). De fleste opplevde imidlertid at de gjennom opplæringen av grunnmodellen hadde utviklet seg som kontaktpersoner.

Det ble også gitt konkrete innspill på materialet som er utviklet for grunnmodellen, fordi det ble etterspurt om dette var godt nok tilpasset nye målgruppene. Her kom det blant annet tilbakemeldinger på at noen av illustrasjonene eller bildene kunne være for barnslige overfor ungdomsfamiliene, eller at det var liten variasjon. Dette medførte at illustrasjonene og bildene ble endret og mer tilpasset underveis i utprøvingsperioden, men også i etterkant (se kapittel 4).

I samlingene som omhandlet familieveiledningen var den samlede opplevelsen, både fra kontaktpersonene og underviserne, at tiden for å gjennomgå komponentene med både demonstrasjoner og øvelser var noe knapp. Det var også på en av samlingene behov for å avslutte tidligere grunnet uvær, og at deltakerne trengte mer tid til å komme seg til blant annet flyplassen. Dette gikk spesielt utover opplæring av den nye komponenten *Reparasjon*, hvor det ikke ble tid til demonstrasjoner og øvelser. Dette bemerkes da det vil være behov for en bedre opplæring og utprøving av denne komponenten i det videre piloterings- og implementeringsarbeidet av grunnmodellen.

2.4.3 Veiledning og oppfølging underveis

Veiledning ble også lagt til opplæringssamlingene, utfra samme begrunnelse som i prosjektdel 1 (se Nordahl m fl., 2023, s. 40). Målet var å gi støtte i bruk av de ulike elementene i grunnmodellen og konkret i arbeid med de familiene som kontaktpersonene hadde rekruttert til utprøving. I første digitale samling ble det

informert om innhold og rammer for veiledningen, bl.a. at den ville bli digital og i grupper med fire til seks deltakere og med en til to tjenester i hver gruppe. Veiledningen skulle fortrinnsvis rette seg mot på familieveiledningen, men kunne i oppstarten også legge vekt på f.eks. kartlegging av BBiS-modellen, valg av hjelpetiltak, plan for hjelpetiltak osv. Veiledning i familieveiledningen kunne blant annet være om:

- Valg av komponenter/forløp i familieveiledningen innledningsvis og underveis
- Trygghet i bruk av materialet for utøver
- Mulighet for å øve på demonstrasjoner og øvelser beskrevet i fordypningsmaterialet.
- Prosessferdigheter i møte med familiene (samarbeid og medvirkning)
- Tilpasning av komponentene til familienes styrker og utfordringer (kulturell tilpasning)

Veiledningen ble ledet av to prosjektmedarbeidere, men i praksis var det noen ganger bare en prosjektmedarbeider som kunne lede gruppen. Dette var som regel grunnet kapasitetsproblemer, men også at en prosjektmedarbeider sluttet i løpet av prosjektperioden. Det var viktig at de som skulle veilede hadde inngående kjennskap til grunnmodellen, noe alle prosjektmedarbeiderne hadde fått gjennom arbeid med å justere og tilpasse modellen til de nye målgruppene. På den annen side har veiledningskompetansen og erfaringen vært noe varierende og ulik, noe som kan ha påvirket hvordan veiledningen i de ulike gruppene ble utført. Dette kom frem i evalueringen til Rambøll, hvor det f.eks. ble uttrykt at bruk av metoden reflekterende team, ikke alltid var tilstrekkelig med tanke på å øve på ulike ferdigheter kontaktpersonen trenger for å gjennomføre familieveiledning på en nyttig måte. Det fremkom også at en betydelig andel kontaktpersoner ikke klarte å rekruttere familier til utprøving eller at det tok svært lang tid å komme i gang med utprøvingen på familiene. Dette varierte fra tjeneste til tjeneste. Det var derfor vanskelig å si om årsaken kunne være målgruppene i seg selv, f.eks. at det er færre familier med sped- og småbarn eller ungdom som er i behov av den formen for familieveiledning som gis i grunnmodellen, om de mottar annen hjelp eller blir henvist direkte til spesialiserte tiltak. Veiledningsgrupper med få familier til utprøving gjorde at veiledningen kunne bli noe mangelfull, fordi det var få familier å jobbe med, samt få eksempler som kunne brukes til øvelser.

Det må også påpekes at i prosjektdel 2, hadde vi ikke mulighet for å bruke deltakere i NUBUs nasjonale implementeringsteam, som var tilfellet i prosjektdel 1. Disse kunne i prosjektdel 1 bidra med lang erfaring i å gi veiledning rettet mot ferdighetstrening både for utøvere og foreldre, samt hadde god kompetanse i prosessferdigheter som samsvarte med de som er vektlagt i grunnmodellen. De deltok også i de fleste opplæringssamlingene med kontaktpersonene, og fikk derfor god kjennskap til familieveiledningen og grunnmodellen i sin helhet. De kunne også gi mye veiledning og støtte til veiledningsgruppene på samlingene. De fleste av prosjektmedarbeiderne i prosjektdel 2 var nye for denne måten å jobbe på og måtte derfor bruke mye tid på å sette seg inn i innholdet i grunnmodellen. For det første måtte de justere innholdet til de nye målgruppene og samtidig lære seg innholdet for å kunne videreformidle det til

kontaktpersonene. Dette i seg selv var utfordrende å få til på samme nivå som i prosjektdel 1, noe som også kan tilskrives at prosjektdel 2 hadde kortere tid til utprøving og veiledning. Tilbakemeldingene fra kontaktpersonene har derfor vært noe delte, både at de opplevde at innholdet stort sett var godt nok justert til de nye målgruppene, men at opplæringen og veiledning var noe manglende for å få til en god nok mestring for bruk med familiene. Dette peker på betydningen av å sette av tilstrekkelig med ressurser, både med tid og riktig kompetanse for å sikre en bærekraftig implementering av grunnmodellen i tjenestene. Et eksempel vil være det å lære opp de som skal lære opp nye kontaktpersoner («train the trainers»), på en grundig måte, slik at de kan videreformidle grunnmodellen slik den er tenkt å være, samt gi kontaktpersonene økt kompetanse til å hjelpe familier med de elementene som er lagt inn i grunnmodellen.

2.5 Samutviklingsprosessen og justering av modellen underveis

Oppdragsbeskrivelsen legger vekt på systematisk innhenting av kunnskap om modellens nytteverdi for de utvalgte forsøkskommunene, samt brukerorganisasjonenes og kompetansemiljøenes kunnskap og perspektiv. I dette kapitlet er det gjort et forsøk på å gjengi hvordan samutviklingen har vært og hva som er kommet av innspill fra de ulike aktørene. En god del av innspillene er gjengitt og oppsummert, men en fullstendig beskrivelse av alle vil være for omfattende i denne rapporten. Det må også tas høyde for at dette delprosjektet har for det første hatt som oppdrag å justere på den grunnmodellen som er utviklet fra prosjektdel 1, og at målet med samutviklingen i denne fasen har vært å tilpasse modellen til nye målgrupper. For det andre har oppdraget vært å levere en anbefaling på en helhetlig modell for hjelpetiltak for barneverntjenestens møte med brukere i alle aldre. Derfor har innspill som har fokusert på de nye målgruppene vært av interesse, men også hvordan man ser på grunnmodellen som et helhetlig hjelpetiltak og hvordan dette kan implementeres i barneverntjenesten.

Vårt inntrykk er at både tjenestene, med både lederne og kontaktpersonene, samt også representanter fra brukerorganisasjonene som deltok i samutviklingsmøtene, var engasjerte og delte velvillig innspill i tråd med det de ble bedt om å svare på. Under opplæring og utprøving av grunnmodellen overfor de nye målgruppene, var det merkbart at kontaktpersonene som hadde vært med i forrige prosjektperiode, hadde integrert mer kunnskap om og erfaring med modellen, samt hadde et bedre sammenligningsgrunnlag for justeringene overfor de nye målgruppene. Et eksempel som ble nevnt var behovet for å vise mulige fallgruver gjennom demonstrasjoner og øvelser, for å få de nødvendige ferdighetene i møte med familiene. Øvelser og bruk av prosessferdighetene i møte med familiene ble også trukket frem som viktige. Deres innspill var verdifulle, spesielt med tanke på hva som fortsatt bør vektlegges i grunnmodellen og opplæringen av den. Tilbakemelding fra helt nye kontaktpersoner var også nyttig, f.eks. at det var stort behov for begrepsavklaringer og å ha en kontinuerlig påminnelse over hvor man befinner seg i hjelpetiltaksforløpet. Innspill fra

brugerorganisasjonene var mange og hvor hensynet til brukerens behov og perspektiv, medvirkning og kultursensitivitet ble særlig vektlagt. Noen av innspillene var særlig rettet mot de nye målgruppene, mens andre var mer generelle med tanke på familier som er i kontakt med barneverntjenesten. Mangfold og ulike perspektiver på hva som er viktig for god hjelp for ulike familier, samt fleksibilitet og stor grad av medvirkning er noe av det som er notert som svært viktige elementer å ha med i grunnmodellen.

I kapittel 4 vil det bli en nærmere beskrivelse av forslag til justeringer i grunnmodellen som et resultat av samutviklingsprosessen mellom tjenestene, brukerorganisasjonene, kompetansemiljøene og kunnskaps- og kompetansesentrene.

3.0 Ekstern evaluering

Oppsummering fra Rambøll

Konsulentfirmaet Rambøll har, på oppdrag fra Bufdir, stått for en ekstern følgeevaluering av dette prosjektet, og gjennomført dette som et todelt oppdrag:

1. Kartlegge hvordan utøvere av hjelpetiltaksarbeidet i barneverntjenesten opplever introduksjonen til, og bruken av modellen, og tilpasningen av den til nye målgrupper.
2. Kartlegge brukernes opplevelse av hjelpen de får fra saksbehandlere i barneverntjenesten som har hatt opplæring i grunnmodellen, og slik skape innsikt i brukerperspektivet.

For å belyse disse problemstillingene gjennomførte Rambøll intervjuer med ansatte, ledere og foresatte som har deltatt i utprøvingen av grunnmodellen tilpasset aldersgruppene 0-3 år og 13-17 år. I første intervjurunde i november 2023 ble 37 ansatte i de deltagende barnevernstjenestene intervjuet og i andre intervjurunde i februar-mars 2024 ble 24 ansatte intervjuet. I tillegg ble tre enhetsledere, tre teamledere og seks foreldre i perioden april-mai 2024 intervjuet. Til tross for forsøk lyktes det ikke Rambøll å rekruttere ungdommer til å delta i intervju. Brukerperspektivet i denne evalueringen baserer seg derfor utelukkende på foreldres svar.

Erfaringene med opplæring og veiledning oppsummeres slik av Rambøll (Rambøll, 2024):

- Bufdir har bedt kompetansesentrene komprimere opplæringen og tiden brukt på opplæring i denne utviklingsrunden, sammenlignet med første utviklingsrunde som fokuserte på grunnmodellen for familier med barn mellom 4 og 12 år og ungdom/unge voksne med ettervern. Tilbakemeldinger fra ansatte og ledere tyder på at kvaliteten på forrige runde med opplæring og veiledning (for familier med barn mellom 4-12 år eller ungdom/unge voksne med ettervern) var enda bedre enn opplæringen på grunnmodellen for familier med barn mellom 0-3 og 13-17 år. Opplæringen i målgruppene innenfor 4-12 år og ettervern beskrives som mer grundig og med bedre tid til praktiske øvelser.
- Våre funn indikerer likevel at det kan være potensial for å gjennomføre ressursbesparende grep på andre områder. For eksempel ved å legge opp til en felles opplæring for alle aldersgrupper, men med egne bolker hvor en går i dybden på de ulike aldersgruppene, eller ved at ansatte som allerede har fått opplæring i en aldersgruppe kun får en mindre innføring i andre aldersgrupper.
- Videre tyder funnene på at opplæringen ikke har lyktes helt i å formidle hva grunnmodellen er utover familieveiledningen. Dette kan skyldes en kombinasjon av faktorer:

- 1) svakheter ved formidlingen
 - 2) at familieveiledningen har blitt viet mye tid på samlingene
 - 3) at familieveiledningen treffer et behov i tjenestene samt
 - 4) at det er det eneste tiltaket som oppleves å representere noe nytt i grunnmodellen.
- Utover dette tyder funn fra intervjuene med ansatte og ledere på at opplæringen og veiledningen i familieveiledning overordnet sett opplevdes som nyttig. Samtidig opplevde noen ansatte at veiledningene kommer litt hyppig, sett opp mot fremdrift med familiene, samt at veiledningen startet opp for tidlig før deltakerne følte seg trygge på hva familieveiledningen gikk ut på. Flere barnevernstjenester har også hatt utfordringer med å rekruttere familier til å delta i utprøvingen, hvilket også har påvirket utbytte fra veiledningssamlingene. Rekrutteringsutfordringene handlet om at barnevernstjenestene hadde begrenset med saker å rekruttere fra som var innenfor rammene tjenestene hadde fått for rekruttering.

De ansattes oppfatning av grunnmodellen oppsummeres slik:

- Det er hovedsakelig strukturen i familieveiledningen de ansatte oppfatter som ny, mens det faglige innholdet og de andre tiltakstypene (støttende tiltak, nettverksmobiliserende tiltak og samarbeidstiltak) oppleves som vanlig praksis. Dette fremstår i tråd med Bufdirs ønske om at grunnmodellen skal bygge på beste grunnleggende hjelpetiltakspraksis.
- Familieveiledningens struktur oppfattes som nyttig av både ansatte og ledere, uavhengig av hvilken aldersgruppe de ansatte har fått opplæring i.
- De foresatte vi har intervjuet har et overordnet positivt inntrykk av familieveiledningen. Særlig den strukturerte oppfølgingen, tips om verktøy/hjemmelekser, den helhetlige tilnærmingen og muligheten for medvirkning oppleves som positivt.
- Funn fra intervjuene med både ansatte og foresatte tyder på at det er viktig med god behovskartlegging og tilpasning, slik at temaene som dekkes i familieveiledningen treffer godt med familiens behov. Funnene tyder på at dette praktiseres litt ulikt av de ansatte i dag, men at flere ansatte bruker forløpene som sjekkliste og struktur og tilpasser og henter fra andre forløp etter behov.

Oppfatningen av materiellet oppsummeres slik:

- Overordnet er oppfatningen blant ledere, ansatte og foresatte som ble intervjuet at materiellet (bla. flippover og kartleggingsverktøy) er nyttig for å strukturere samtalen med familiene og holde på oppmerksomheten.
- Selv om materiellet overordnet oppfattes som nyttig, tyder funn fra intervjuene med ledere, ansatte og foresatte på at materiellet har forbedringspotensial.

Flere ansatte er for eksempel bekymret for at illustrasjonene er litt for barnslige for aldersgruppen 13-17 år. Flere ansatte og enkelte foresatte vi har intervjuet forteller også at materialet bærer preg av å være under utprøving og utarbeidelse. Dette handler ikke om det faglige innholdet, men om innpakningen, f.eks. skrivefeil og merking av informasjon opp mot annet materiell.

- Enkelte ansatte mener at materialet for 0-3 år er for fokusert på spedbarn, og at det er behov for nyansering for de ulike alderstrinnene som inngår i 0-3. Dette perspektivet deles av enkelte enhetsledere som mener de kan være behov for enda større differensiering på både 0-3 og 13-17 år, ettersom det skjer store utviklingssteg innenfor disse aldersspennene.

Forutsetninger, barrierer og forbedringsområder

- Funn fra intervjuene med ansatte tyder på at familieveiledningen tar en del tid, særlig i starten eller dersom tolk er involvert. Det er derfor begrenset hvor mange saker de ansatte tror det er mulig å ha gående samtidig, dersom de skal klare å gi et kvalitativt godt tilbud til familiene.
- Ansatte ved noen av barnevernstjenestene ønsker seg bedre tilrettelegging fra ledelsen, særlig i oppstartsfasen. De ansatte ønsker mer tid og tilrettelagte rammer for å øve seg på å bruke familieveiledningen. Andre ansatte forteller at de har fleksibilitet nok i arbeidshverdagen til å finne tid til dette selv, eller at ledelsen har vært gode til å gi de ansatte tid og rom for å sette seg inn i og bruke grunnmodellen.
- Flere av de ansatte ved barnevernstjenestene som er organisert etter spesialistprinsippet, forteller at de som arbeider med undersøkelse eller tilsvarende også kunne hatt nytte av opplæring i grunnmodellen.
- Gjennom intervjuene gir noen ansatte uttrykk for at de helst ikke ønsker å være kontaktperson på samme sak som de veileder, ettersom det kan gjøre det mer krevende å holde fokus på familieveiledningen.
- Fra enhetsleder- og teamleder-perspektivet trekkes kapasitetsutfordringer og begrensede økonomiske midler frem som barrierer mot deltakelse i utprøvingen og god implementering i tjenesten.
- Enkelte ansatte i barnevernstjenestene frykter at kompetansen de har fått fra opplæringen i grunnmodellen kan forsvinne, dersom ikke flere lærer opp. Dette perspektivet deles av enhetsledere og teamledere som er opptatt å sikre en bærekraftig implementering. Det omtales blant annet som viktig å få på plass en opplærings- og vedlikeholdsstruktur som er gjennomførbar og brukervennlig.

De oppsummerende vurderingene fra evalueringen beskrives slik:

- Funn fra intervjuene med ansatte, ledere og foresatte tyder på at familieveiledningen i stor grad fyller et behov i tjenestene. Dette gjelder både for aldersgruppen 0-3 år og 13-17 år.
- Familieveiledningen fremstår som et nyttig verktøy som bidrar til å heve kvaliteten og likeverdigheten i tilbudet som familiene mottar. Funnene indikerer samtidig at realisering av gevinster av grunnmodellen forutsetter god kartlegging, kommunikasjon og tilpasning til den enkelte families behov.
- Utprøvingen av grunnmodellen har også gitt ansatte tilgang på nyttig materiell som kan bidra til å styrke kvaliteten på tilbudet som familiene mottar både direkte (f.eks. ved bruk av flippover under familieveiledning) og indirekte (f.eks. kan håndboken være et nyttig virkemiddel i opplæringen av nyansatte).
- Enkelte funn indikerer at selv om det i hovedsak er familieveiledningen som representerer noe nytt, kan systematikken i grunnmodellen være gunstig for å støtte opp om at familiene mottar et helhetlig tilbud som er tilpasset deres behov.
- Videre indikerer funnene at grunnmodellen bidrar til et styrket fokus på å identifisere familienes styrker. Dette fremstår gunstig både for familiene og deres hjelpetiltaksløp i barnevernstjenesten. Fokuset på å identifisere styrker vurderes også å være i tråd med barnevernsreformens intensjon om å sette barnets behov i sentrum.

Denne oppsummeringen fra den eksterne evalueringen utført av konsulentfirmaet Rambøll, har vært nyttig for videre justering av både innhold og utforming av materiell i grunnmodellen, og ikke minst innspill til å optimalisere opplæringen og utprøvingen av grunnmodellen. Den har gitt oss viktige tilbakemeldinger på at det er viktig med grundig opplæring med både demonstrasjoner og øvelser, og at den er strukturert og godt forberedt. Videre er det viktig at materialet er av god fysisk kvalitet. Dette er innspill vi har tatt med i det videre arbeidet med å utvikle grunnmodellen til et best mulig hjelpetiltaksforløp og produkt som er bærekraftig for tjenestene og familiene. Vi vil senere i rapporten beskrive nærmere hvordan denne evalueringen, samt også innspill fra tjenestene, organisasjonene og kompetansemiljøene har medvirket til justeringer og tilpasninger av grunnmodellen i sin helhet.

4.0 Justerte hjelpetiltak i grunnmodellen

Dette kapittelet er en gjennomgang av hvordan grunnmodellen for hjelpetiltak i barneverntjenesten anbefales i sin helhet, etter justering til de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år. Noen av justeringene er beskrevet og gjenspeiles i håndbøkene, mens andre kommer tydeligere frem i materialet for familieveiledningen. Justering i håndbøkene vil både være å tilpasse grunnmodellen til å gjelde for alle målgrupper, men også en oppdatering på nye retningslinjer og rammer som er tilkommet, grunnet nye målgrupper eller endring i lovverk osv. Det gjøres oppmerksom på at det hele tiden vil være endringer i rammevilkårene for barneverntjenesten. Dette betyr at også grunnmodellen alltid må være med i en kontinuerlig oppdatering utfra endring i lovverk, retningslinjer og ikke minst endringer i behov hos målgruppene.

4.1. Overordnede rammer

De overordnede rammene og føringer for hjelpetiltaksarbeidet i barneverntjenesten, som beskrives i kapittel 2 i håndbøkene, er ikke vesentlig endret, men det er lagt til to nye og viktige retningslinjer i håndboken for 0-17 år vedrørende de minste barna; kunnskapsbasert retningslinje for utredning av omsorgssituasjonen for barn 0-6 år og omsorgsendrende tiltak for familier med 0-6 år. Begge er linket til i håndboken. Det er også lagt til en retningslinje for samarbeid mellom barneverntjenesten og Nav-kontoret, og dette viser til økt fokus på samarbeid og ansvarsdeling mellom disse instansene.

Av nyere dato er det også utviklet et nasjonalt forløp for kartlegging og utredning av psykisk, somatisk og seksuell helse, tannhelse og rus i barnevernet. Formålet er å sikre at alle barn som er i kontakt med barnevernet, skal få helhetlig hjelp og ivaretagelse av sine behov. Det er lagt til en lenke til dette forløpet i håndboken.

I håndboken for ungdom med behov for ettervern, er noen av paragrafene i den nye barnevernsloven (Lov om barnevern) blitt endret, selv om innholdet i paragrafene ikke er vesentlig endret.

Sist, men ikke minst har *Rutinehåndbøkene* for barneverntjenesten fått mindre betydning i den siste tiden, men blitt gradvis erstattet av *Saksbehandlingsrundskrivet*. Begge vektlegger konkrete rutiner og retningslinjer og oppgaver som er viktig for kontaktpersoner i barneverntjenesten. I de nye håndbøkene er det kun vist til *Saksbehandlingsrundskrivet*.

4.2 Samarbeid og medvirkning

Barnevernsloven (Lov om barnevern, 2021) uttrykker barns rett til medvirkning, noe som også er presisert med blant annet å vise til nye paragrafer i håndbøkene.

I håndbok for målgruppen 0-17 år er det også i kapittel 3, om samarbeid og medvirkning, lagt til et eget delkapittel om motivasjon for å samarbeide og motta hjelpetiltak. Dette gjenspeiler innspill fra både tjenestene og brukerorganisasjonene om at det er viktig å ha gode verktøy for å møte motstand hos familier. Dette for at kontaktpersonene har gode ferdigheter til å skape god kontakt med familiene, og at familier møtes med respekt og en åpenhet for egen kultur. I delkapittelet beskrives det som i grunnmodellen benevnes som *Prosessferdigheter*, som kan forstås som et sett av *kommunikasjonsferdigheter kontaktpersonen kan benytte for å skape et godt og støttende klima i møte med familie i de ulike delene av hjelpetiltaksforløpet* (ref. kapittel 3 i håndboken for målgruppen 0-17 år). Prosessferdighetene er lagt særlig vekt på i opplæringen av familieveiledningen, og det har kommet frem et tydeligere behov for å løfte dette frem som en rød tråd i alle faser av hjelpetiltaksarbeidet. Ifølge kontaktpersoner som har vært gjennom utprøving av flere målgrupper, kommer det tydelig frem hvor nyttig det har vært å øve på gode prosessferdigheter i møte med familier i alle sammenhenger. Derfor har det vært riktig å utdype disse nærmere tidlig i håndboken, samt å henvise til disse gjennom alle prosessene i hjelpetiltaksarbeidet.

Videre er det i håndbøkene lagt til nyere forskning om barn og unges medvirkning i barnevernet (jmf. Ormstad m.fl., 2020; Nøkleby m. fl. 2024) og det understrekes at medvirkning må være en kontinuerlig prosess gjennom tiltakene for barn og unge. I ettervernsmodellen er det lagt til gode verktøy for ungdom, som også tenkes er relevante for yngre ungdommer, for å styrke medvirkning. Det er samtaleverktøyet HEVD (Hva er viktig for deg) og samtalekort, som er illustrasjoner over aktuelle situasjoner som ungdommer kan være i og som kan gi idéer til hva ungdommen kan snakke om i møte med barneverntjenesten. Medvirkning for sped- og småbarn er i hovedsak gjennom foreldrene, men også at barna er med i møtene og at det utføres hyppig evaluering av tiltakene som iverksettes.

Medvirkningsperspektivet ble i stor grad løftet frem av brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene. Forandringsfabrikken har utarbeidet og delt en liste med «råd til hvordan få ungdommer til en prat». Dette er en omfangsrik liste og kan trolig være til nytte for kontaktpersoner som jobber med ungdom. Den er ikke blitt utprøvd av tjenestene i grunnmodellprosjektet, men oppsummert og drøftet under opplæringen med målgruppen 13 -17 år.

4.2.1 Kulturell tilpasning og kultursensitivitet

I håndbøkene er det lagt til en henvisning til helt en fersk rapport fra Norsk Fosterhjemsforening *Ett hjem, to kulturer* (Carlström, 2024). Dette er et kunnskapsgrunnlag om hva som kan støtte og hindre ivaretagelsen av rettigheter til samiske barn i fosterhjem. I samutviklingsseminarer med brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene, ble det kulturelle aspektet fremhevet, og NASAK (Nasjonalt samisk kompetansesenter) fremhevet i stor grad betydningen av å forstå og tilpasse grunnmodellen til det samiske befolkningen og deres verdisyn. Det er for øvrig forsøkt å

tilpasse materiell, verktøy og beskrivelser med høyde for at det skal være mest mulig likeverdig for enhver kultur eller minoritet. Økt fokus på de «røde trådene» gjennom hele hjelpetiltaksforløpet, slik de blir beskrevet i dette kapittelet, antas også å ivareta behovet for kultursensitivitet.

4.3 Hjelpetiltaksforløpet

Forløpsmodellen er utviklet for å vise arbeidsoppgavene som er knyttet til de ulike fasene i hjelpetiltaksarbeidet, og er blitt godt mottatt av kontaktpersonene som har prøvd ut modellen. Den oppleves av flere å gi et godt bilde av forløpet, fanger opp helheten, og er en fin visualisering når den vises til familiene. For noen av tjenestene har den ført til endring av praksis som at tiltaksfasen har blitt mer strukturert, men noen har savnet en tydeliggjøring av avslutning i hjelpetiltaksforløpet (se under om plan for hjelpetiltak, oppfølging og evaluering). Flere fremhever at det økologiske kartleggingsverktøyet *Barnets behov i sentrum* (BBiS) også bør brukes i undersøkelse, slik at man snakker «samme språk». I utprøvingen fremkommer det at flere av tjenestene allerede gjør dette. Fordelen med å bruke BBiS i undersøkelsesfasen er, og som det står beskrevet i håndboken, at forståelsen for barnets situasjon blir mer helhetlig og mer systematisert. Gjennom dette kan hjelpetiltakene som settes inn bli mer skreddersydde til barnets og familiens behov. Flere har likevel stilt spørsmål om kartleggingen med BBiS må gjentas når familien kommer over i tiltaksfasen. I grunnmodellen er målet å kunne ta frem BBiS ved behov for mer kartlegging og mer konkretisering av styrker og utfordringer, hvis det oppstår usikkerhet om situasjonsforståelsen eller når tiltakene skal evalueres. I håndboken understrekes det også at undersøkelsesfasen ikke må ta for lang tid, for å sikre barn og familier rett hjelp til rett tid. Dette gjelder især for de minste barna, hvor utviklingen går svært raskt.

Brukerorganisasjonene har også vært opptatt av at foreldrene trenger grundig informasjon om rettigheter og hva barnevernet er. Den visualiserte forløpsmodellen vil kunne bidra til å gi informasjon som kan trygge blant annet minoritetsfamilier om hva som skal skje i de ulike fasene av hjelpetiltaket.

I håndboken for målgruppen 0-17 i kapittel 4, som handler om hjelpetiltaksforløpet, har det vært hensiktsmessig å legge til forløpsmodellen for ungdom i ettervern. Dette for å illustrere at forløpene overlapper hverandre. Ettervernsforløpet starter i 16-årsalderen hvor det er viktig å få gitt informasjon om hva ettervern er, og det har i samutviklingen med tjenestene kommet frem at tilbud om ettervern må kobles på tidlig.

4.4 Rollen som kontaktperson

I rollen som kontaktperson inngår også kartlegging av barnets og familiens situasjon. I håndboken for målgruppen 0-17 år er det poengtert at særlig for sped- og småbarnsfamilier, må kontaktpersonen være en oversetter ved å hjelpe foreldrene med å forstå barnets uttrykk og behov. Sped- og småbarn mangler språk til å formidle egne behov, og det kan noen ganger være utfordrende å forstå hva disse er. Innspill fra flere

av tjenestene og brukerorganisasjonene er at kontaktpersonen bør ha god observasjonskunnskap og kjennskap til indikatorer for milepæler i sped- og småbarnsutviklingen. I Grunnmodellen er det ikke lagt opp til, eller tenkt at det er nødvendig, med spesifikk opplæring i samspillobservasjon eller spesifikk kunnskap om alle milepæler i de minste barnas utvikling. Det er imidlertid lagt til Appendix i håndbok for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år om barns utvikling fra 0-3 år. Det henvises også til annen litteratur om tema i håndboken og i fordypningsmateriellet for familieveiledningen. For øvrig kan den enkelte tjeneste selv velge å øke kompetansen for noen av kontaktpersonene innen sped- og småbarnsfeltet.

En av funksjonene som ligger i rollen som kontaktperson er å være myndighetsutøver, og det kan være glidende overganger mellom det å gi støtte og hjelp til familien og til å utøve kontroll og beskyttelse overfor barnet. I håndboken for målgruppen 0-17 år er det derfor lagt til at det er viktig at kontaktpersonen er bevisst sin rolle og er åpen overfor foreldrene (evt. ungdommen), hvis det blir et skifte i sakens karakter. Behovet for denne transparensten kommer også frem i innspillene fra brukerorganisasjonene.

Et annet tema som tjenestene har tatt opp, er om det kan være fornuftig å dele på oppgaver som kartlegger/oppfølger og oppgaven som veileder i familieveiledningen. I utprøvingen så vi at tjenestene gjorde begge deler. Noen opplevde at det ble en god rollefordeling ved å dele opp oppgavene, mens andre tenkte at det var fint å kunne følge familien gjennom hele prosessen i hjelpetiltaket. I grunnmodellen er det ingen føringer på at det må være samme kontaktperson som gjør alle oppgaver eller funksjoner. Det er i stedet tatt høyde for at i noen tjenester, og især de med få ansatte, vil dette være den eneste måten å jobbe på.

I håndbok for ettervern er det et delkapittel om relasjons- og kommunikasjonsferdigheter, for å fremheve betydningen av å få til en tillitsfull samarbeidsallianse med ungdommen. I opplæringen og utprøvingen ble det lagt inn ferdighetstrening i noen av teknikkene fra samtaleverktøyet *Motiverende intervju* (MI). I tillegg er det også vist til prosessferdighetene som er utdypet nærmere i håndbok for målgruppen 0-17 år (kapittel 3), da disse kan være like relevante i møte med ungdom i ettervern og deres nettverk, som overfor familier med ungdom og barn i yngre alder.

4.5. De økologiske kartleggingsmodellene BBiS og UBIS

De økologiske kartleggingsmodellene *Barns behov i sentrum* (BBiS) og *Ungdoms behov i sentrum* (UBIS) er videreført som et sentralt element i grunnmodellen, også i utprøvingen av nye målgrupper. I materialet er det gjort aldersmessige tilpasninger i beskrivelsen av hver av de ulike områdene og underområdene i BBiS, samt at spørsmålene til hvert underområde er tilpasset slik at de skal passe for hele aldersspennet 0-17 år. Det er utviklet nye illustrasjoner både for hver av de nye målgruppene 0-3 år og 13-17 år, samt en illustrasjon for BBiS som skal kunne benyttes i alle familier, uavhengig av barnets alder.

I håndboken for målgruppen 0-17 år, er det lagt til noen definisjoner av begreper som brukes hyppig, som f.eks. hva som menes med *barnets behov*, *risikofaktor (utfordring)* og *beskyttelsesfaktor (styrke)*. Formålet med dette er å gi en tydelig språklig utdypning av meningen med de aktuelle begrepene, for å sikre en enhetlig forståelse av hva de innebærer.

Det vises også til i samme håndbok at BBiS-modellen er tilpasset med utgangspunkt i Tjenestestøtteprogrammet, Barnevernsfaglig kvalitetssystem og den svenske modellen Barns behov i Centrum (BBiC; Sosialstyrelsen, 2018).

Innspill fra noen av tjenestene var at BBiS-kartleggingen kan bli veldig omfattende ved at det innhentes mer informasjon enn det som behøves i forhold til bekymringsmeldingen. Det ble på den annen side spilt inn at BBiS-kartleggingen legger opp til aktiv involvering og kan gjøre det enklere og mer motiverende for familien å bli involvert. Hvordan kontaktpersonen kan bruke BBiS-modellen med barn og foreldrene på en god måte, er beskrevet i håndboken. Det er blant annet lagt til illustrasjoner av ulike måter barn og unge har deltatt i BBiS-kartleggingen (etter tillatelse fra Serbati (2017), se s. 35), f.eks. med å legge til rette for at barnet selv kan tegne og skrive ting de mener er viktig på hver side av trekanten. Videre er listen over «ting å tenke på i dialogen med barn og foreldre» utvidet (se s. 36). Dette med tanke på at rådene skal passe for hele målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år. Det samme gjelder også eksempel på innledning til bruk av BBiS, hvor det er lagt vekt på enkelt språk og korte setninger, samt at det er lagt til en egen boks for hvordan BBiS kan introduseres for ungdom. Det henvises også til å vurdere om UBiS-modellen og samtalekortene i håndbok for ettervern kan være bedre egnet å bruke for noen ungdommer enn BBiS-modellen (se s. 39).

I begge håndbøkene er det poengtert at BBiS -og UBiS-modellen samt *matrisen for styrker og utfordringer* må fungere som en rød tråd i hele hjelpetiltaksforløpet. Det vises til ulike måter verktøyene kan brukes og på hvilket tidspunkt. I håndbok for ettervern har dette blitt enda tydeligere i den siste reviderte utgaven. Det ble også bekreftet fra kontaktpersoner som var med i opplæring og utprøving av grunnmodellen, at de hadde plakaten av BBiS- eller UBiS-modellen med i nesten alle samtaler. På denne måten var det enkelt å vise til hvilke behov i trekanten de hadde fokus på, og evt. at det ble avdekket nye behov, utfordringer eller også styrker hos barnet/ungdommen, foreldrene eller i nettverket rundt.

Nettverkskartlegging er tatt med i grunnmodellen som en del av BBiS- og UBiS-kartleggingen. I innspillsrundene med brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene, var blant annet NASAK opptatt av at familien i samisk perspektiv er storfamilien og hvor det vises til et eget digitalt kartleggingsverktøy for samiske familier. I håndbøkene er det lagt inn lenke til dette verktøyet.

4.6 Plan for hjelpetiltak, oppfølging og evaluering

I grunnmodellprosjekt del 2 er det besluttet å gå over til å bruke benevnelsen *Plan for hjelpetiltak* og ikke som tidligere benevnelsen *Tiltaksplan* (jmf kapittel 1). Dette for å være i tråd med begrepene i det nye lovverket og saksbehandlerrundskrivet. Denne endringen er gjennomført i begge håndbøkene. Det er også understreket i håndbok for målgruppen 0-17 år at for å oppnå godt samarbeid med barn, ungdom og foreldre om plan for hjelpetiltak og evaluering av gjennomførte hjelpetiltak, så vil prosessferdigheter, god struktur, ledelse og aktiv formidling være viktig. Dette for å fremme en god relasjon og tillit mellom kontaktpersonen og familien. Det er også lagt til at all informasjon til barn og familier må være tilpasset familiens egne formuleringer og språk, og at det tas hensyn til sped- og småbarnsfamilier behov for medvirkning og kommunikasjon. Innspill fra tjenestene var også at det i målgruppen med de minste barna måtte legges vekt på samspillsobservasjoner og samarbeid med blant annet barnehage og helsestasjon. Innspill fra brukerorganisasjonene var også at det er foreldrene som tar avgjørelsene for sine barn, men kontaktpersonen må hjelpe foreldrene til å ta en best mulig avgjørelse for alle. Det ble også pekt på at det i målgruppen 0-3 år er behov for å se foreldre og barn sammen flere ganger i løpet av tiltaksperioden. Dette er også poengtert i håndboken, med begrunnelse at særlig spedbarn utvikler seg raskt og trenger kontinuerlig tilpasset omsorg og stimulering som støtter utviklingen i riktig retning. I gjennomføring av evaluering av tiltak overfor sped- og småbarnsfamilier kan innebære å gjenkjenne spesifikke kommunikasjonsferdigheter hos de minste barna, men at kunnskap om disse sosiale kommunikasjonsferdighetene krever spesifikk opplæring og kompetanse (se s. 49).

I håndbok for ettervern har det i samme kapittel blitt lagt til en nærmere beskrivelse knyttet til figuren av alle verktøyene i etterverns-modellen. Formålet med dette er å gjøre kontaktpersonen mer oppmerksom på hvordan verktøyene henger sammen, alt fra UBiS-kartlegging, bruk av samtaleverktøyet HEVD, matrise for styrker og utfordringer og plan for hjelpetiltak og evaluering. Figuren skal også demonstrere hvordan *kommunikasjonsferdigheter* (jmf. *MI-ferdigheter* og *prosessferdigheter*) med ungdommen og de øvrige samarbeidspartene eller familie vil kunne ha betydning for opplevelse av reell medvirkning og godt samarbeid. Dette igjen for å illustrere betydningen av at kontaktpersonens kommunikasjonsferdigheter må være en rød tråd gjennom hele hjelpetiltaksforløpet i grunnmodellen.

Tilbakemeldinger fra kontaktpersoner etter utprøving med familiene, har vært at det er lettere å evaluere når man lager konkrete og evaluerbare, slik det er lagt opp til i Grunnmodellen. Det ble også meldt tilbake at ungdommer som har vært med i utprøvingen har vært mer involvert i oppstart og evaluering av tiltak, noe som også har vært målsettingen med Grunnmodellen.

4.7 Aktuelle hjelpetiltak

I håndboken for målgruppen 0-17 år er det i kapittelet om aktuelle hjelpetiltak videreført hva som er viktig å tenke på ved involvering av barnet når hjelpetiltak settes inn. Det er også lagt til en egen boks med hva som er viktig å ta hensyn til når det gjelder sped- og småbarnsfamilier, som f.eks. at barnets stemme vurderes gjennom observasjon med blant annet foreldrene. Dette er i tråd med det som er pekt på i innspill fra tjenestenes og brukerorganisasjonene, samt også i kunnskapsgrunnlag om sped- og småbarns utvikling (jmf. Appendix i håndboken).

Det er også gjort en tilføyelse av hva *Andre/spesialiserte hjelpetiltak* kan være, og som er en av tiltaksboksene i forløpsmodellen for både 0-17 år og ettervern. (Jmf illustrasjonen av hjelpetiltaksforløpet s. 23 og 24 i håndbok for 0-17 år). Dette kan være tiltak som den kommunale barneverntjenesten ikke selv kan tilby, eller tiltak som det er lovfestet at Bufetat skal tilby, spesifikt for å unngå plasseringer av barnet. Det er nevnt noen eksempler på hva disse tiltakene kan være i håndboken (s. 53). Videre nevnes også noen foreldreveiledningsprogrammer som flere barneverntjenester tilbyr. Noen barneverntjenester kategoriserer disse tiltakene under «*Råd og veiledning*», mens disse i grunnmodellen er tenkt kan kategoriseres inn under «Andre/spesialiserte tiltak». Dette fordi familieveiledning er ment å gå inn i kategorien «Råd og veiledning». I håndboken vises det til en egen tjenestekatalog for hjelpetiltak, som ligger på Bufdirs hjemmeside.

4.7.1 Familieveiledning

Oppdraget i grunnmodellprosjektet del 2, med å justere grunnmodellens innhold til de nye målgruppene familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år har i stor grad vært å justere familieveiledningen slik at den også kan passe for disse. Konkret har hver komponent i familieveiledningen blitt gjennomgått med tanke på tilpasninger, både i det faglige innholdet beskrevet i de ulike materiellene som inngår i familieveiledningen (fordypningsmateriellet, foreldremateriell og flippovere). Det har blant annet vært behov for å justere på eksempler, bilder og illustrasjoner. Dette arbeidet resulterte i to nye familieveiledningsprodukter; ett for hver av de nye målgruppene som ble prøvd ut i de ti utvalgte pilot tjenestene. Etter utprøvingen, som ga oss mange innspill og tilbakemeldinger på både opplæringsprosessen og materiellet, har familieveiledningen blitt slått sammen for hele målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år. Dette har vært en omfattende prosess, hvor utvikler for den opprinnelige familieveiledningen for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år ble koblet på igjen. Dette for å bidra med å sy sammen de tre ulike målgruppene til en helhetlig og sammenslått familieveiledning. Ettersom det både har kommet frem likheter og ulikheter i det faglige innholdet, utfra justeringer og tilpasning til de nye målgruppene, har i denne omgang kun *fordypningsmateriellet* for familieveiledningen blitt sydd sammen. Dette er en utdypende beskrivelse av hver enkelt komponent i veiledningen, og hvordan den anvendes i møte med familien. Fordypningsmateriellet, slik det er blitt slått sammen for de tre målgruppene, viser at mye av innholdet er felles for alle tre målgruppene, mens

noe kan være ulikt grunnet alderstilpasningene. Fordelen med å ha ett helhetlig fordypningsmaterielt for alle målgrupper i familieveiledningen, er at det blir enklere for kontaktpersonene å lære seg modellen, samt å bruke den på familier med barn og ungdom i alle aldersgrupper. Familieveiledningen i grunnmodellen skal kunne benyttes av alle barneverntjenester, fra de helt små til de store. I de små tjenestene vil det ofte være behov for at kontaktpersoner må kunne gi veiledning til alle målgrupper, mens i de store kan de spesialisere seg på bare en målgruppe.

Kunnskapsgrunnlaget for familieveiledning med målgruppen familier med barn i alderen 0- 3 år og 13-17 år viser at elementene i familieveiledningen med familier med barn i alderen 4-12 år, også med tilpasninger har relevans og betydning for de nye målgruppene. Dette gjelder blant annet prinsippene om å styrke en autoritativ foreldrepraksis, sosial læring gjennom foreldre som rollemodeller, samt barnets/ungdommens relasjon til og opplevd emosjonelle støtte fra foreldrene. Rammene om et kort intervensjonsforløp på åtte veiledningssamtaler var det grunnlag for å beholde. Prinsippene om å styrke en autoritativ foreldrepraksis eller hjelpe foreldre til å bli emosjonsveiledende foreldre er viktig også for barn i alderen 0- 3 år og ungdom.

Barn i alderen 0- 3 år har et stort spenn i utviklingsnivå og komponentene er i noen grad endret for å få til en slik tilpasning. På bakgrunn av dette har noen komponenter fått nytt navn og innhold tilpasset denne aldersgruppen, noe som gjenspeiles i forløpene i familieveiledningen og som tydeliggjøres i fordypningsmaterialet.

For ungdommer 13-17 år har det vært diskutert innad i prosjektgruppen, og med kontaktpersonene, om det ville vært hensiktsmessig å ha med ungdommene i noen av timene i familieveiledningen. Under utprøvingen ble det ikke lagt opp til demonstrasjoner og øvelser hvor ungdommen deltok, men noen kontaktpersoner hadde med ungdommene sammen med foreldrene i utprøvingsperioden i noen av komponentene. De begrunnet dette med at det var viktig å få med ungdommens stemme. Tilbakemeldingen for å lykkes var å forberede både foreldre og ungdom på forhånd. I håndboken er det derfor pekt på at dersom det er ønskelig å ha med ungdommen i timen og gjennomgå en komponent sammen med foreldrene, kan kontaktpersonen gjennomgå komponenten alene med foreldrene først. Deretter kan ungdommen inviteres med slik at foreldre og ungdom kan øve sammen. Det henvises til at dette kan kreve ekstra forberedelser, og at det bl.a. ikke anbefales å ha med ungdommen dersom det i utgangspunktet er høy konflikt mellom hen og foreldrene. Det må dessuten vurderes om familien er i behov av et mer spesialisert tiltak, dersom det er høy konflikt mellom ungdom og foreldre.

Oppsummert har det vært nødvendig å endre følgende i begge de nye målgruppene:

- Tilpasse eksempler, situasjoner og øvelser slik at de passer for sped- og småbarn 0-3 år og for ungdom 13-17 år.

- Endre illustrasjoner og bilder slik at de bedre representerer de nye målgruppene.
- Legge til eller fjerne innhold i komponentene som ikke passer til de nye målgruppene.

Studier av emosjonsfokusert ferdighetstrening for foreldrestøtte har vist et behov for å kunne arbeide med «reparasjon» for å gjenopprette og styrke relasjonen mellom foreldre og barn/ungdom

Dette kan gjøres ved å normalisere foreldre kan trå feil og at det viktige ikke er å aldri gjøre feil, men heller hvordan dette blir håndtert i etterkant. I familieveiledningen ble det vurdert at akkurat denne foreldreferdigheten ikke var tilstrekkelig ivarettatt av de eksisterende komponentene, og det ble derfor lagt til en komponent om *Reparasjon* i forløpet *Forstå barnet/ungdommen bedre*. Det teoretiske grunnlaget for komponenten er beskrevet i kunnskapsgrunnlaget og innholdet i den blir beskrevet nedenfor, når det justerte innholdet i familieveiledningen og de enkelte komponentene gjennomgås.

Oppstartssamtalen med foreldre i målgruppen familier med barn i alderen 0- 3 år.

Oppstartssamtalen med foreldrene er relativt lik den som ble utviklet for familier med barn i alderen 4– 12 år, men det er lagt til et ønske om at barnet skal være med. Fordi det ikke er en egen oppstartssamtale med barnet i familieveiledningen for familier med barn i alderen 0–3 år, er det ikke relevant å benytte de tre husene slik det er opprinnelig lagt inn i målgruppen for familier med barn i alderen 4–12 år.

Oppstartssamtale med foreldre til ungdom 13-17 år.

Oppstartssamtalen med ungdomsforeldre er identisk med den som ble utarbeidet for foreldre til barn 4-12 år, bortsett fra at det er lagt inn en boks om tema som det kan være aktuelt å snakke med ungdomsforeldre om. Slike temaer kan være ungdommers utvikling, spesielt det man vet om hjernens utvikling og hvilke konsekvenser dette kan ha for å forstå både ungdommens følelser og atferd. Det samme gjelder for deres hormonelle forandringer i kroppen og samtidig identitetsutvikling. Kontaktpersonen oppfordres til å gi foreldrene en innføring i de viktige endringene som skjer og drøfte denne utviklingsfasen med henblikk på foreldrenes egen ungdom.

Oppstartssamtale med ungdommen

Oppstartssamtalen med ungdom er i stor grad lagt opp etter samme mal som i oppstartssamtalen med barn 4-12 år. Det er i utgangspunktet lagt opp til en samtale med ungdommen alene, selv om ungdommen kan be om å ha med foreldrene eller en støtteperson. Av andre endringer som er gjort er det lagt inn en ekstra tekstboks i starten av fordypningsmateriellet med tips til hvordan det kan være fint å kommunisere med ungdom, bl.a. at det kan være viktig å starte samtalen med å snakke om vanlige ting, eller tema som ungdommen er interessert i, for å bygge en god allianse og sikre medvirkning fra ungdommen.

Verktøyet *De tre husene* er også av utviklerne tilpasset til ungdom (Weld & Parker, 2014). Gjennomføringen steg for steg er lik som for barn, men det foreslås noe tilpasning i bruk med ungdom. Dette er beskrevet i fordypningsmateriellet.

I fordypningsmateriellet for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år er det gjengitt en transkripsjon av «Three Houses DVD». Transkripsjonen ble innlemmet i materiellet etter tillatelse fra utviklerne av metoden. Dette delkapittelet er ikke tatt med i oppstartssamtalen for ungdom, da det er en transkripsjon og ikke noe som derfor kan justeres til ungdom.

Et annet verktøy, som i en tilpasset form har vært prøvd ut i tiltaksforløpet for ettervern i grunnmodellen, er HEVD (Hva er viktig for deg?). Dette er et evidensbasert samtaleverktøy for ungdom som søker hjelp i psykisk helsevern (Tollefsen m. fl., 2020). Verktøyet kan være relevant å bruke i en oppstartssamtale, for å nettopp få frem hva som er viktig for ungdommen. Verktøyet består av et enkelt skjema hvor ungdommen med egne ord skriver ned de tema eller mål de selv opplever som viktig for dem. Deretter kan temaene skåres på en skala fra 1-10, hvor 1 betyr at veien til målet ikke er påbegynt og 10 at målet er oppnådd. Verktøyet er nærmere beskrevet i håndbok for ettervern i grunnmodellen. I fordypningsmateriellet for oppstartssamtalen for ungdom vil kontaktpersonen bli henvist til denne.

Tematiske forløp og komponentene i familieveiledningen for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år

Under vises figurer over de fire tematiske forløpene i hhv. 0-3 år og 4-17 år. Som nevnt over har målgruppen for familier med barn i alderen 0-3 år justert og endret rekkefølge og navn på noen komponenter, slik at de passer til det justerte innholdet. Tilpasningen av familieveiledningen til målgruppene familier med barn i alderen 13-17 år, har derimot kun små justeringer innenfor den enkelte komponent. Derfor har det blitt en ny figur som viser de fire tematiske forløpene for 4-17 år.

Innholdet i de fire tematiske forløpene 0 – 3 år

Forstå barnet bedre	Struktur i hverdagen	Samarbeid og konflikt	
Være sammen i utforskning, lek og læring	Daglige rutiner	Foreldre og barn	Foreldrerelasjonen
Bekreft barnets følelser Fire steg	Være sammen i hverdagsrutiner	Gode beskjeder	Stå sammen som foreldre
Bekreft barnets følelser Utdyping	Gode beskjeder	Se det positive og gi ros	Regulere egne følelser
Reparasjon	Følge opp barnet	«Gjøre selv» og trygge grenser	Strategier
			Regulere egne følelser
			Triggere
			Håndtere uenighet og konflikt
Valgfri	Valgfri	Valgfri	Valgfri

Innholdet i de fire tematiske forløpene 4 – 17 år

Forstå barnet bedre	Struktur i hverdagen	Samarbeid og konflikt	
Være sammen	Være sammen	Foreldre og barn	Foreldrerelasjonen
Bekreft barnets følelser Fire steg	Gode beskjeder	Gode beskjeder	Stå sammen som foreldre
Bekreft barnets følelser Utdyping	Daglige rutiner	Se det positive og gi ros	Regulere egne følelser Strategier
Reparasjon	Følge opp barnet	Lage tydelige regler	Regulere egne følelser Triggere
Valgfri	Valgfri	Trygge grenser	Håndtere uenighet og konflikt
		Valgfri	Valgfri

I det videre beskrives hver av de 16 komponentene, slik de er anbefalt for en helhetlig familieveiledning for familier med barn i alderen 0-17 år. Dette er to komponenter mer enn i den opprinnelige familieveiledningen for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år. Det skyldes at 0-3-målgruppen har delt opp komponenten «Være sammen» i to litt forskjellige komponenter, samt at det er lagt til en helt ny komponent om reparasjon. Disse er også beskrevet på samme måte i håndboken for målgruppen 0-17 år og kunnskapsgrunnlagene for familieveiledningen for de nye målgruppene, og som er egne tilleggsnotater til det faglige innholdet i grunnmodellen. I forløpet «Forstå barnet bedre» er det to komponenter om å bekrefte barnets følelser. 4-12-versjonen har utviklet fire steg i å bekrefte barnets følelser, men i justering til de nye målgruppene ble det foreslått kun tre steg for 0-3-målgruppen og fem steg for 13-17-målgruppen. I prosessen med å slå sammen familieveiledningen for alle målgruppene fra 0-17 år, ble det besluttet å beholde fire steg. Komponenter er likevel tilpasset for de ulike aldersgruppene, men den antas å være enklere for kontaktpersonene å forholde seg til når det er like mange steg for alle.

Være sammen har som mål å øke foreldres sensitivitet og positive kommunikasjon med barnet. Ved å bruke positive samspillsprinsipper vil foreldrenes relasjon til barnet styrkes, og det kan gi en økt forståelse for hvilken betydning gjensidighet har for barnets psykologiske utvikling. Foreldre får øve på å legge merke til barnets uttrykk og signaler, følge og justere seg til barnets initiativ, svare og utveksle verbalt og nonverbalt med interesse, glede og entusiasme, og benevne hva barnet gjør. Prinsippet om positiv gjensidighet sikrer en balanse mellom å følge barnets initiativ og lede barnet når nødvendig, noe som styrker relasjonen mellom foreldre og barn. Foreldrene får hjelp til å tilpasse seg til barnets modenhetsnivå, og oppmuntres til å sette av daglige korte

stunder, varierende etter barnets alder, i hverdagen til å inngå i et slikt barneledet samspill. For de minste barna vil komponenten deles opp og i tillegg forstås som:

Være sammen i utforskning, lek og Læring (I forløpet «Forstå barnet bedre»)

Foreldre vil lære å ha felles fokus og behov for pauser som barnet formidler gjennom ansiktsuttrykk, koppsignaler og lyder og videre hvordan barnet viser at det har behov for pauser i kontakten ved å snu seg vekk, lukke øynene, bli urolig eller rette oppmerksomhet mot noe annet. Turtaking, gjensidighet, og et tempo og rytme som er tilpasset barnet er sentralt her. For de yngste barna, hvor behovene ikke alltid uttrykkes tydelig eller barnet underkommuniserer/gir villedende signaler, er det viktig å forstå hva barnets atferd er uttrykk for og forstå hva det trenger når.

Være sammen i daglige rutiner (i forløpet «Struktur i hverdagen») har samme mål som å *Være sammen*, men sikter seg mer inn på daglige rutiner som ofte er mer voksenstyrte. Foreldrene får øve på å ta ledelse på en god måte. Dette innebærer å vite og vurdere hva barnet mestrer og hvordan barnet kan delta, forberede barnet på overganger og gjøremål, involvere barnet på en positiv måte og legge til rette for at aktiviteten kan gjennomføres innen et gitt tidsrom. Også her er prinsippet om positiv gjensidighet viktig i den forstand at barnets initiativ og følelsesuttrykk kan få plass, selv om aktiv voksenledelse er dominerende.

Bekreft barnets følelser – fire steg handler om hvordan foreldre kan legge merke til og respondere på barns følelsesuttrykk på en måte som fremmer barnets evne til å forstå og regulere egne følelser. Bekreft barnets følelser er delt i to deler. Denne første delen handler om å gå gjennom de fire stegene: a) Legge merke til, b) Vise at du bryr deg, c) Sette ord på og d) Vise forståelse for barnets følelser og hvordan møte følelsens behov. Ferdigheten vektlegger betydningen av å legge merke til følelser allerede ved lav intensitet, og vise aksept for hele spekteret av barnets følelser. Foreldre får øve på hvordan hjelpe barnet til å oppdage, forstå og sette ord på følelser. Videre hvordan bekrefte barnets følelser gjennom aktiv lytting, benevning og ved å gjøre følelsene gyldige ved tilpasset intoning, utfra situasjon og intensitet på følelsene. Det er viktig også her å være oppmerksom på om barnet gir villedende signaler eller underkommuniserer.

Bekreft barnets følelser – utdyping inneholder en utdyping av hvordan legge merke til og gjenkjenne ulike følelser hos barnet. Her får foreldrene øve på å gjenkjenne hvordan barnets følelsesuttrykk kan ha ulik intensitet og vise seg gjennom barnets ansiktsuttrykk og kroppsspråk og også rene fysiologiske endringer i pust, hjerterytme og hudfarge. Det kan være vanskelig å forstå barnets følelser når de er små, hvis de blir veldig uregulerte eller hvis barnet har flere følelser samtidig. Det blir ekstra vanskelig hvis foreldrene selv strever med å regulere egne følelser i situasjonen. En økt forståelse av barnets ulike følelser og mange følelsesuttrykk, kan hjelpe foreldrene til å møte barnet på en mer støttende måte.

Fremme samarbeid med gode beskjeder er en komponent som gir foreldrene anledning til å øve på å fremme samarbeid ved å gi barnet *gode beskjeder* som er korte, tydelige og konkrete på en vennlig, og samtidig bestemt måte. Et sentralt mål er at foreldrene skal få en forståelse for betydningen deres egen kommunikasjonsform og eget følelsesuttrykk har for barnets gjensvar. For de minste barna kan det være viktig at foreldre skjønner betydningen av at de snakker med barnet sitt selv om barnet ennå ikke har utviklet språk. Foreldres ordsetting og forberedelse i overgangssituasjoner er viktig også for de helt nyfødte, til tross for at de ikke forstår ordenes betydning. I denne tidlige fasen legges grunnlaget for språkutviklingen.

Reparasjon handler om hvordan foreldre kan ta ansvar, forsøke å forstå barnets/ungdommens opplevelse og si unnskyld til barnet/ungdommen. Det gis eksempler på vanlige hverdagslige konflikter og episoder og at det er normalt at foreldre gjør feil og blir utfordret i foreldrerollen og kontakten med barnet/ungdommen. Komponenten bygger på en forståelse om at det avgjørende ikke er at foreldre aldri gjør feil, men hvordan misforståelser, konflikter og negative hendelser blir håndtert i etterkant. Foreldrene vil få anledning til å lære hvordan si unnskyld til barnet sitt gjennom seks steg som er hentet fra Emosjonsfokusert ferdighetstrening for foreldre (EFST); 1) Si hva du har lyst å si unnskyld for, 2. Sett ord på hvordan det må ha vært for barnet (bekrefte følelsen), 3. Si unnskyld og formidle ekte anger, 5. Vent på følelsesutbruddet og repeter steg 1 – 4 og 6. Forsterk båndet ved å formidle varme følelser ovenfor barnet. (Vassbø Hagen m.fl., 2019).

Etablere en forutsigbar hverdag gjennom daglige rutiner er en komponent rettet mot å hjelpe foreldre til å etablere gode daglige *rutiner* for familien. Det er et mål at foreldrene får forståelse for at struktur og forutsigbarhet skaper trygghet og er utviklingsfremmende for barn, og at de blir kjent med kjennetegn ved velfungerende rutiner. Med utgangspunkt i den enkelte families dagligliv, får foreldrene konkret øvelse i hvordan lage nye eller forbedre allerede eksisterende rutiner. Rutiner er ikke like tydelige helt i starten av barnets liv. Spesielt gjelder det søvn og våkenhet som varierer fra barn til barn. Da er det viktig å følge barnets rytme og bruk av døgnklokke kan være et eksempel på et hjelpemiddel her. Etter hvert som barnet blir eldre, blir rutiner mer og mer viktig for å fremme forutsigbarhet. Måltider, forberede barnehage dagen etterpå, tannpuss og etablere gode søvnvaner. Bruk av ulike skjermer (mobiler, TV, PC) i ulike situasjoner hvor foreldre og barn er sammen kan være en utfordring i hverdagen og vil ved behov bli inkludert i veiledningen.

Denne komponenten er flyttet frem som første komponent i “Struktur i hverdagen” for målgruppen 0 - 3 år. Bakgrunnen for dette er at spedbarnstiden i stor grad er en periode som handler om å begynne å lage rutiner, samt at disse er stadig under endring og utvikling gjennom barnets første leveår.

Følge opp barnet i hverdagen er rettet mot å hjelpe foreldrene til å ha oversikt over hva barnet gjør både hjemme og ute, slik at barnet er trygt. Denne ferdigheten er rettet mot kjennetegn ved trygg oppfølging av barnets aktiviteter, oppfølging av skjermbruk, avtaler når barnet går ut og oppfølging utenfor hjemmet. Oppmerksomheten rettes også mot hva som er for lite oppfølging og dermed utrygt for barnet, og hva som er for mye og mer kontrollerende eller invaderende oppfølging. For sped- og småbarn er det viktig å følge opp helsestasjonsbesøk og å etablere god kontakt med barnehage/barnepasser.

Se det positive og gi ros gjør foreldre kjent med måter å lære barn nye ferdigheter ved å gi oppmerksomhet, ros og oppmuntring fremfor korreksjon. Foreldrene får øve på å anerkjenne og rose barnet på måter som kan gi barnet en opplevelse av å bli verdsatt og mestre. Anerkjennelse og ros gjør at barnet motiveres til å lære av foreldrenes tilbakemeldinger. Veiledningen foregår med utgangspunkt i hverdagssituasjoner som er relevante for den enkelte familie. Foreldrene kan f.eks. øve på å bruke prinsippene knyttet til rutiner som oppleves utfordrende. Ved å hjelpe foreldre til å lete etter det positive barnet gjør i hverdagen, legges det til rette for mer bekreftende foreldre-barn samspill. Dette innebærer å gi foreldrene støtte i å stille forventninger som tar utgangspunkt i barnets alder, modenhet og ferdighetsnivå. For de aller minste kan dette være en øvelse i å se og forstå barnets kapasitet, samt viktigheten av å snakke med og oppdage barnet.

Oppmuntre ved belønning er en komponent som foreldrene kan anvende når barnet trenger ekstra motivasjon for å lære nye ferdigheter. Komponenten er en påbygning til komponenten se det positive og gi ros. Belønning fra foreldrene kan være et tegn til barnet som gir ekstra støtte i situasjoner hvor foreldre og barn strever med å samarbeide, eller når barnet lærer en ny ferdighet som kan oppleves strevsom å øve på. Belønning kan anvendes forebyggende i situasjoner hvor foreldre og barn lett kommer i konflikt, når foreldrene strever med å se barnets forsøk på å samarbeide eller i rutinesituasjoner som ofte blir preget av masing og negative utsagn fra foreldrene.

Lage tydelige regler handler om hvordan foreldre kan formidle tydelige forventninger til barnet ved formulere noen få, konkrete regler. Foreldrene øver på hvordan snakke om reglene og begrunne dem for barnet på en respektfull, vennlig og samtidig bestemt måte. Gjennom å forklare barnet om familiens regler, øker også sjansen for at barnet kan medvirke i utformingen av reglene

Gi trygge grenser (for 4-17 år)/Gjøre selv og trygge grenser (for 0-3 år) handler om hvordan foreldre kan forebygge konflikter ved å være i forkant av situasjoner og ha en plan slik at de selv klarer å opptre rolig i utfordrende situasjoner med barnet. Ved å øve på å være rolig, vennlig og bestemt når barnet utfordrer foreldrenes forventninger og familieregler, kan foreldrenes grenser bli mer forutsigbare for barnet. For de minste barna kan det være nyttige teknikker for å hjelpe foreldre til å holde seg rolig hvis for eksempel barnet gråter mye eller er veldig uregulert. Komponenten inneholder

prinsipper for trygg grensesetting som hvordan foreldrene kan unngå opptrapping av konflikter ved å gripe inn tidlig, holde seg rolig og skape avstand dersom situasjonen tilspisser seg. Det gjennomgås hvordan foreldrene kan sette grenser på en mild og forutsigbar måte eller stå trygt i de minste barnas gråt. Komponenten handler også om noen enkle strategier for følelsesregulering foreldrene kan benytte i utfordrende situasjoner med barnet. Dette er utfordringer som ofte inngår i arbeidet med familier som mottar tiltaket «Råd og veiledning».

Denne komponenten heter *Gjøre selv og trygge grenser* i familieveiledningen for aldersgruppen 0 – 3 år. Begrunnelsen her er at det er viktig at foreldre forstår at mye av barnets «trass» eller uvilje mot å ta imot instruksjoner, handler ofte om barnets egen selvstendigjøring.

Dilemma for ungdomsforeldre kan være mellom å gi for strenge grenser eller være for ettergivende, ta for lett på dårlig oppførsel, overdramatisere vanlig oppførsel, holde igjen for mye eller tvinge frem uavhengighet. Her blir det viktig å veilede foreldre til hva som er realistiske grenser og hvilke oppførsel som er akseptabel hos ungdommen. Det neste blir så å finne gode veier til å avtale trygge grenser med ungdommen, uten at det blir økt konflikt og negativitet mellom dem.

Stå sammen som foreldre er rettet mot å skape en trygg hverdag for barnet ved å styrke samarbeidet mellom foreldrene uavhengig av om foreldrene lever sammen, hver for seg, eller har etablert seg med nye partnere. Komponenten vektlegger hvordan foreldrene kan spille på lag og støtte hverandre i omsorgen og oppdragelsen av barnet. I familier hvor foreldre bor sammen, vil det kunne innebære å utforske med hver av foreldrene hva de vil oppleve som støttende at partneren gjør når de skal anvende prinsippene fra Familieveiledningen. Det vil også kunne være et sentralt mål å bedre foreldresamarbeidet i familier hvor foreldrene bor hver for seg.

Regulere egne følelser som foreldre- strategier. Den første delen av å regulere egne følelser som foreldre, er rettet mot å hjelpe foreldre til å finne frem til strategier de kan bruke for å regulere egne vanskelige følelser i utfordrende situasjoner med barnet. Foreldrene presenteres for eksempler på vanlige strategier for følelsesregulering som de også kan ha nytte av i utfordrende situasjoner med andre voksne.

Regulere egne følelser som foreldre – triggere. Den andre delen av å regulere egne følelser som foreldre, er rettet mot å hjelpe foreldrene til å bli klar over egne triggere og hva som gjør dem sårbare for å reagere sterkt følelsesmessig når de er sammen med barnet. Videre blir foreldrene presentert for eksempler på hva som kan bidra til å redusere sannsynligheten for at følelsene tar overhånd.

Håndtere uenighet og konflikt med andre voksne handler om å øve på konflikthåndteringsstrategier som kan anvendes både av foreldre som bor sammen og foreldre som bor hver for seg.

Familieveiledningen skal være fleksibel og tilpasses den enkelte families behov, selv om den også har en struktur som gir mening. Vi har forsøkt så langt som mulig å ta hensyn til ulike kulturelle perspektiver, men her må barneverntjenesten bruke sin kunnskap og tilpasse veiledningen til de familiene som de møter.

Øvrige tilpasninger og justeringer i familieveiledningen

I samutviklingen med tjenestene, brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene har det blitt ettspurt konkrete innspill om familieveiledningen i grunnmodellen, både når det gjelder de nye målgruppene, men også hvordan familieveiledningen bør være i sin helhet. Et overordnet innspill fra flere kontaktpersoner var ønske om mer bruk av demonstrasjoner og rollespill i opplæringen, at materiellet tilpasses aldersgruppene, og at det vektlegges opplæring og øving på prosessferdighetene. Bruk av demonstrasjonsfilmer ble også fremhevet. Noen mente også at opplæringen først kunne ta utgangspunkt i aldersgruppen 4-12 og 13-17 år, og deretter 0-3 år og ettervern for de som hadde behov for det. Følgeevalueringen fra Rambøll anbefalte i sin sluttrapport at opplæringsløpene bør slås sammen til ett samlet opplæringstilbud, men hvor det legges til kortere økter med aldersspesifikke tilpasninger. Sammenfattet kan det derfor se ut til at dette kan gi bedre ressursutnyttelse, både for de som skal undervise, veilede og følge opp kontaktpersonene, men også gjøre det enklere for kontaktpersonene å tilegne seg veiledningen. Ved opplæring på tvers av aldersgruppene kan også forberedelsene og gjennomføringen av veiledningen med familiene bli enklere, ikke minst også overfor familier med flere barn i ulik alder. Det er samlet sett stor interesse for familieveiledningen som hjelpetiltak. Flere kontaktpersoner har gitt tilbakemelding om at den treffer et behov i tjenestene, også for de nye målgruppene. Foreldrene som er intervjuet av Rambøll i følgeevalueringen, opplevde familieveiledningen som strukturert, at det var bra med tips om verktøy og hjemmelekser og at de fikk mulighet til å medvirke i stor grad. Det kom også tilbakemelding om at materiellet i familieveiledningen var nyttig for å strukturere samtalene, men at det hadde et forbedringspotensial. F.eks. var noen av illustrasjonene for barnslige for aldersgruppen 13-17 år. Dette er forsøkt justert i siste revidering av foreldremateriell og flippovere. Det er dessuten gjort en kvalitetssjekk på alt materiell, rettet opp i feil og mangler, samt gjort forbedring av merking slik at de ulike elementene i materiellet henger bedre sammen. I håndboken er det presisert at det må tas høyde for at noen familier som er i behov for hjelpetiltak i barnevernet, kan ha barn i ulik alder. Det er også innhentet tjenestenes tanker om dette. I sum vil det i slike tilfeller komme an på hvilke behov som kommer frem i den økologiske kartlegging med BBIS for det enkelte barn, samt for foreldrene og familien som helhet. Da kan det være at noen komponenter vil kunne være aktuelle for alle barna, men andre kan være aktuelle for å dekke et spesifikt behov hos ett av barna.

Flippoverne for de nye målgruppene fikk et annet design enn for målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år. Den sistnevnte er i A3 størrelse og har store og fine bilder, illustrasjoner og tekst som er lett å se for både foreldre og kontaktperson. Av ressursmessige hensyn, ble flippoverne for de nye målgruppene i A4-størrelse. I utprøvingen fikk kontaktpersonene utdelt to flippovere hvor arkene var lagt inn i plastlommer i en flippoverperm. Tilbakemeldingene om bruk av disse var både positive og negative. De positive tilbakemeldingene handlet om at flippoveren var enkel å ta med, f.eks hjem til familier, samt at det lå en mulighet for å skifte ut ark hvis behov. De negative var at skrift og bilder ble litt smått og det kunne bli lysskinn i plastlommene, slik at det ble vanskelig å se innholdet på arkene.

For det videre piloteringsarbeidet anbefales det å få inn flere innspill på hvordan materiellet bør være designet, samt også å gjøre en vurdering om det er hensiktsmessig å sy sammen foreldremateriell og flippovere for alle målgruppene, slik det er gjort for fordypningsmateriellet.

Familieveiledningen skal etter den er gjennomført som tiltak evalueres. Her er det fremhevet i håndboken at vurderinger av sped- og småbarn må gå gjennom foreldrenes og kontaktpersonens opplevelse av utbyttet. I tillegg pekes det på som tidligere nevnt, at løpende evalueringer bør foregå hyppigere enn for eldre barn, f.eks. ukentlig, grunnet den raske utviklingen i denne alderen.

4.7.2 Støttetiltak

Det er foretatt noen få justeringer i håndbøkene for henholdsvis målgruppen 0 -17 og ungdom med behov for ettervern. Det første som kan nevnes er at nettverkstiltak kan også sees på som en underkategori av støttetiltak. Dette begrunnes med at både nettverksmøter og familieråd har til hensikt å koble på både det formelle og uformelle nettverket for å gi familien økt og relevant støtte (se s. 78 i håndbok for målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år).

For det andre er det også, etter brukerorganisasjonenes innspill, lagt ved lenke til *Homestart*, som er et hjelpetiltak i hjemmet for småbarnsfamilier. Forskning på utsatte barn har også vist at barnehager av høy kvalitet har positive effekter på barns trivsel, utvikling og læring. Det hevdes at disse barnehagene kan ha en kompenserende effekt og virke sosialt utjevne, og av betydning især for barn med spesielle behov (se s. 78),

For ungdom med behov for ettervern kan boligstøttende tiltak være aktuelt. I den reviderte håndboken for ettervern er referansene rundt tiltak *Housing First* blitt justert og det er lagt til en ny og oppdatert lenke (se s. 53 i håndbok for ettervern). Det vises også til en ny Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet – også kalt for «Boligsosial lov» fra 1. juli 2023 (Boligsosialloven, 2023). Formålet med loven er å «forebygge boligsosiale utfordringer og å bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet skal få bistand til å skaffe seg og beholde en egnet bolig.»

4.7.3 Samarbeidstiltak

Innholdet som var utviklet rundt Samarbeidstiltak i grunnmodellprosjekt del 1, ble vurdert til å ikke kreve de store tilpasningene for å fungere for de nye aldersgruppene. Samtidig var det påpekt i evalueringen av grunnmodellen i 2022 (Proba, 2022), og ønsket i det nye oppdraget for grunnmodellprosjektet del 2 at det skulle legges vekt på videreutvikling av samarbeidstiltak, samt støtte- og nettverkstiltak. På bakgrunn av en gjennomgang av materialet, evalueringen av det som ble utviklet i grunnmodellprosjekt del 1 og nye kunnskapstilfang omkring samarbeidstiltak, er håndbøkene for 0-17 og ettervern justert på flere måter, men mest i forhold til samarbeidstiltakene.

For det første er det lagt vekt på å fremheve foreldre, barn og unges perspektiv på samarbeidstiltak. Ved tidlig å tydeliggjøre brukerperspektiver på samarbeidstiltak, og hvilke utfordringer foreldre og barn/ungdom kan oppleve, vil det legge til rette for bedre ivaretagelse og tilpasning til familiens behov ved vurdering, planlegging og gjennomføring av samarbeidstiltak. Det er også fremhevet det som står i barnevernlovens § 15-8 om at barneverntjenesten skal samarbeide med andre instanser hvis det er nødvendig for å gi barnet/ungdommen et «helhetlig og samordnet tjenestetilbud» (se håndbok for 0-17 s. 80). Dette betyr at det like gjerne kan være andre instanser enn barneverntjenesten som kan ha ansvar for å sikre god nok hjelp.

Videre er det gjort både oppdateringer på beskrivelsen av samarbeidstiltak ut fra lovendringer og kunnskapsoppsummeringer. De nye samhandlingsparagrafene som ble innført i 14 velferdstjenestelover i 2022 er blitt beskrevet, sammen med en ny nasjonal veileder for samordning fra Helsedirektoratet fra 2023. [Om veilederen - Helsedirektoratet](#).

På bakgrunn av dette, og kjennskap til at enkelte kommuner allerede har laget egne team med ansvar for samhandling, henvises det til at kontaktpersonene må gjøre seg kjent med kommunens arbeid med samhandling. Dette innebærer også om det finnes egne team med ansvar for dette i kommunen som de kan samarbeide med.

Videre er kunnskapsbasen for hva som danner grunnlaget for godt tverrfaglig samarbeid oppdatert og utvidet i håndboken, med en nordisk kunnskapsoppsummering fra det danske forskningssenteret VIVE (2024), en modell for relasjonell koordinering (Gittell, 2006), et kartleggingsverktøy utviklet i prosjektet «Livshendelsen alvorlig sykt barn» (alvorligsyktbarn.no), samt en samarbeidstavle fra arbeidsmodellen AMBIT (Anna Freud Center, 2023). Flere av disse fremhever betydningen av de relasjonelle aspektene av tverrfaglig samarbeid i tillegg til strukturelle aspekter. Begge deler er tydelig beskrevet i håndbøkene, med konkrete forslag til hvordan det kan jobbes med å sikre gode relasjoner, gode strukturelle avklaringer og gode prosesser for godt tverrfaglig samarbeid i samarbeidstiltak. Det er også fremhevet at matrisen for styrker og utfordringer – eller som benevnes som samarbeids-matrise med utgangspunkt i BBiS eller UBIS, kan benyttes i samarbeidstiltak. Dette for å sikre felles forståelsesramme og

vurdering av behov, tiltak og fremskritt. Sjekklisten for opprettelse og gjennomføring av ansvarsgruppe ble også revidert og inndelt i en forberedende del, en gjennomførende del og et avsnitt om evaluering og avslutning av ansvarsgruppe. Videre ble også avsnittet om vurderinger og beslutningsstøtte for om Nav bør innkludert i håndboken for 0-17 år, med en tilpasning fra det som var utviklet for håndbok for ettervern i grunnmodellens første prosjektfase. Det er blant annet tilføyd i håndboken for ettervern at for ungdom med psykiske –og eller ruslidelser som mottar behandling i helsetjenesten, kan Nav bidra med individuell jobbstøtte (IPS) med mål om hjelp til å komme ut i utdanning eller arbeid.

I håndbok for ettervern er det i delkapittelet om samarbeidstiltak lagt til at samarbeid også kan være omkring *Individuell plan*, som beskriver hvordan tjenestene rundt ungdommen skal samarbeide for å få til en helhetlig oppfølging. Det presiseres at *Individuell plan* er noe annet enn plan for hjelpetiltak, fordi den kan inkludere tiltak og tjenester som barnet/ungdommen allerede har i sin plan for hjelpetiltak. Det er lagt ved en lenke til Individuell plan i håndboken.

Mange kontaktpersoner uttrykte at opplæring i støtte, samarbeids- og nettverkstiltak var nødvendig fordi dette var noe de gjør hele tiden og har kompetanse på. På den annen side kom det frem at det ofte kan være utfordrende å få til godt samarbeid med andre instanser, eller de opplever motstand fra familiene mot å ta imot hjelpetiltak. En læring av dette er at gode prosessferdigheter i møte med familier og instanser i alle typer tiltak, kan fremme både samarbeidet og motivasjonen. I opplæringen av kontaktpersoner bør det derfor legges mer vekt på hva som kan være mulige fallgruver i utøvelsene av disse tiltakene og ha plass til mer øvelser for å unngå disse. På denne måten antas det at opplæringen vil være mer nyttig enn bare å lære selve prosedyrene i tiltakene.

Under utprøving og veiledning med tjenestene var det få som fortalte at de benyttet seg av de ulike skjemaene inkludert i grunnmodellen, og at de oftere brukte egne lokalt utviklede sjekkliste for arbeidet med f.eks. ansvarsgruppe og andre samarbeidstiltak. I opplæringen ble de enkelte elementene, bl.a. AMBIT-skjemaet (i forbindelse med samarbeidstiltak), gitt positiv tilbakemelding etter øving i praktisk bruk, men det er i liten grad evaluert om dette ble benyttet videre i praksis av kontaktpersonene. Det foreligger derfor for lite erfaringsgrunnlag til å si om videreutviklingen av samarbeidstiltakene som ble gjort, treffer godt på barnevernstjenestenes behov. Det bør sees nærmere på dette i videre utprøving, utvikling og implementering av grunnmodellen.

4.7.4 Nettverkstiltak

Det fremheves i håndbøkene for 0-17 og ettervern at nettverkstiltak er et prioritert satsningsområde både faglig og politisk. Dette kommer frem i en rapport fra 2023 (Oterholm m.fl, 2023). Delkapittelet er noe mer utdypet med beskrivelser av hvordan

den sosialøkologiske modellen til Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 2005) er grunnlaget for tenkningen i grunnmodellen. Utvikling er noe som foregår parallelt i de ulike miljøene rundt barn og ungdom, og det er viktig å ta hensyn til at det er en vekselvirkning mellom de ulike miljøene. Det vises til at en økologisk kartlegging (med BBiS, evt. UBiS) kan bidra til å avklare hvilke tiltak som bør settes inn når, f.eks. at familien eller ungdommen i ettervern vil ha behov for støttetiltak før nettverkstiltak, eller omvendt.

Lenker til blant annet Bufdirs hjemmesider om familieråd, og til filmer om familieråd som kan vises til barn, ungdom og familie/nettverk er justerte.

Nettverksmøte er et av nettverkstiltakene som vies litt større plass i håndbøkene, og det er ytterligere fremhevet i de nye håndbøkene for 0-17 og ettervern. Her vises det til at kartleggingen i BBiS eller UBiS kan få frem behov for å styrke barnet eller ungdommens nettverk. Nettverksmøte-modellen som er skissert i håndbøkene er utviklet og inspirert av Live Fyrand (Fyrand, 2016), men i de nye håndbøkene er bakgrunnen for modellens oppbygging utelatt, da det antas lite relevant for forståelsen av hva et nettverksmøte er. I skjema for veiledning til gjennomføring av nettverksmøte, er det også gjort noen forenklinger. Tilbakemeldinger fra kontaktpersoner som deltok i opplæringen og utprøvingen av grunnmodellprosjekt del 2, var at nettverksmøter er viktig, men at det vil kreve mer opplæring, øvelser og veiledning for å lede nettverksmøter på en god måte. Det er utviklet en egen opplæring i metoden for ansatte i barneverntjenesten, men det er få som til nå har fått denne opplæringen.

Brukerorganisasjonene spilte også inn at minoritetsfamilier ofte har lite nettverk og at barneverntjenesten derfor bør samarbeide mer med ressurspersoner fra organisasjonene. Det ble også foreslått å danne grupper der like nasjonaliteter får møtes, f.eks. at mødre kan møte andre mødre og være gode rollemodeller for hverandre.

Oppsummert har grunnmodellprosjektet forsøkt å tydeliggjøre og forenkle hva nettverkstiltak kan være, samt lagt ved en veileder for hvordan gjennomføre et nettverksmøte. Grunnmodellen understreker betydningen av å jobbe med familiens nettverk, og at den enkelte barneverntjeneste må finne ulike metoder som kan passe for tjenesten å ta i bruk. Det presiseres imidlertid til slutt i dette delkapittelet at det viktigste er at det hjelpetiltaket som settes inn overfor barn og ungdom dekker deres behov. Selv om grunnmodellen har delt opp tiltak i ulike kategorier, finnes det ingen grenser mellom hjelpetiltakene, og heller ingen uttømmende liste over hjelpetiltak. I stedet er målet med å bruke tiltakskategorier en måte å skape struktur, samt å avgrense hva som er tiltak i barneverntjenesten og hva andre tjenester kan tilby av hjelp.

5.0 Tilleggsoppdrag

Høsten 2024 ga Bufdir kunnskaps- og kompetansesentrene (RKBU Vest, RBUP Øst og Sør og NUBU) et tilleggsoppdrag som var et videre arbeid med hvordan grunnmodell for hjelpetiltak kan implementeres i kommunene og hvordan informasjon om grunnmodell for hjelpetiltak kan deles på ulike plattformer. Bakgrunnen for oppdraget var et behov for å tillegge endringer i kontrakten i form av et nytt oppdrag for grunnmodellprosjekt del 2 – Videre utvikling og utprøving av grunnmodell for hjelpetiltak.

I sluttrapport fra grunnmodellprosjekt del 1 ble det utarbeidet en implementeringsplan. Denne planen ble ett av grunnlagene for en plan for nasjonal spredning av grunnmodell for hjelpetiltak, og ble videre benevnt som *Plan for implementering*. I

oppdragsbeskrivelsen til tilleggsoppdraget fremkommer det at Bufdir har behov for ytterligere bistand fra oppdragstaker for å tydeliggjøre og konkretisere plan for implementering og gjøre en nærmere vurdering av hvordan roller og ansvar for de involverte partene utformes. Ettersom det er oppdragstaker som har utviklet grunnmodellen gjennom en samutviklingsprosess med både utvalgte barneverntjenester, brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer, var det ønskelig at kompetansesentrene som oppdragstaker, skulle si noe om sin rolle og ansvar i forhold til andres roller og ansvar i en implementering. Det var også ønskelig å få anbefalinger knyttet til Bufdirs prosessledelse, organisering, bærekraftig implementering og digitalisering.

Bufdir ga samtidig med dette et oppdrag til PwC om å gjennomføre en prosess, hvor målet var å innhente innspill og vurderinger fra aktuelle aktører i forbindelse med operasjonaliseringen av plan for implementering, samt **hvordan det faglige innholdet i grunnmodellen kan tilgjengeliggjøres for flere barneverntjenester gjennom Bufdirs egne plattformer.**

Oppdraget til kunnskaps- og kompetansesentrene besto av tre leveranser;

1. Dele kunnskap og erfaringer om hva grunnmodell for hjelpetiltak er til aktuelle aktører som er omtalt i plan for implementering. Målet med dette var å gi aktørene tilstrekkelig informasjon slik at de kunne bli med å vurdere sin egen rolle i implementeringsarbeidet.

2. Gi råd og anbefalinger om hvordan faglig innhold i grunnmodellen for hjelpetiltak kan harmoniseres med andre virkemidler og produkter som Bufdir har. Dette som et bidrag til PwC sitt oppdrag, og hvor kopi av dokumentasjon til PwC oversendes til oppdragsgiver.

3. Delta i workshops eller lignende arrangert av PwC og dele vurderinger og anbefalinger om kunnskaps- og kompetansesentrenes rolle i fremtidig opplæring, implementering og kvalitetssikring. Kopi av dokumentasjon til PwC oversendes til oppdragsgiver.

5.1 Gjennomføring av tilleggsoppdraget.

Til den første leveransen ble det arrangert et digitalt møte hvor grunnmodellen for hjelpetiltak ble presentert for inviterte aktører fra blant annet ulike barneverntjenester, fra ulike Bufetat-regioner, Barne- og familieetaten i Oslo og noen statsforvaltere. Etter at presentasjonen av grunnmodellens ulike elementer var avsluttet, ble det lagt opp til spørsmål og refleksjon. Presentasjonen er oversendt Bufdir som en av leveransene i tilleggsoppdraget.

Videre ble det arrangert tre workshops av PwC, hvor kunnskaps- og kompetansesentrene ble invitert inn sammen med aktuelle aktører. Den første workshopen var en hybrid samling, hvor man kunne velge å møte fysisk eller delta digitalt. Fra kompetansesentrene deltok syv fagpersoner fra både grunnmodellprosjektet del 1 og del 2, og de fleste var fysisk tilstede. Tema for denne workshopen var: Implementering av Grunnmodellen for hjelpetiltak: Omfang og behov for verktøy. Som en del av leveransen i sluttoppdraget ble det i etterkant oversendt en skriftlig anbefaling til PwC fra kompetansesentrene, med kopi til Bufdir.

I den andre workshopen var tema å *diskutere mulighetsrommet knyttet til harmonisering av faglig innhold og digitalisering/offentliggjøring av grunnmodellen*. Det ble fremhevet at det er en forutsetning at det faglige innholdet som er laget i løpet av utviklings- og utprøvningsperioden samsvarer med Bufdirs øvrige produktkategorier. Også her var det syv fagpersoner fra kunnskaps- og kompetansesentrene som deltok fysisk. Faglige anbefalinger ble i etterkant sendt som en PowerPoint-fil til PwC, med kopi til Bufdir.

I den tredje workshopen var tema *omfang på implementeringen, samt interessentenes behov for virkemidler og kommunikasjon*. Også her deltok syv personer fra kunnskaps- og kompetansesentrene, men flere deltok digitalt. Innspill og anbefalinger ble sendt til PwC med kopi til Bufdir.

Oppsummert ble tilleggsoppdraget for det første, gjennom en digital presentasjon av utvalgte plansjer som Bufdir kan bruke videre i sitt informasjonsarbeid, en god anledning til å informere aktuelle aktører om hva grunnmodell for hjelpetiltak er. For det andre ble det gjennom en konkret beskrivelse og forslag til løsning, en måte å spille inn kunnskaps- og kompetansesentrenes anbefalinger om det videre implementeringsarbeidet for grunnmodellen for hjelpetiltak. For det tredje ble det en mulighet til å dele tanker om hvordan grunnmodellen kan harmoniseres med digitale plattformer i fremtiden. Sist, men ikke minst ble det en mulighet å få dele anbefalinger om blant annet implementeringens omfang og de ulike aktørenes behov, tidslinje for implementeringen og barneverntjenestenes krav og forpliktelser i dette arbeidet. Bidragene i tilleggsoppdraget må derfor sees på som en del av denne rapportens videre anbefalinger, hvor det henvises til de fire oversendte dokumentene som er beskrevet ovenfor.

6.0 Oppsummering og anbefaling videre

I dette avsluttende kapittelet oppsummeres hovedelementene i grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten, slik den er blitt etter justeringer til nye målgrupper og satt sammen til et helhetlig hjelpetiltaksforløp for barn og ungdom i alle aldre. Dette har vært oppdragets mål og forventninger. Videre redegjøres for hvordan anbefalingene fra grunnmodellprosjekt del 1 har blitt håndtert. Justering, tilpasning og utprøving til nye målgrupper, samt råd og anbefalinger fra både de utvalgte pilottjenestene, brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene, Rambøll sin følgeevaluering (se kapittel 4) og evalueringen fra Proba samfunnsanalyse (2022) har gitt tanker om hva det må jobbes videre med.

Under vil det derfor bli gitt en oppsummering av hovedelementene i grunnmodellen, slik den er utviklet frem til nå og anbefalinger for det videre arbeidet.

6.1 Tilpasning til nye målgrupper for utvikling av en helhetlig grunnmodell

Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten er gjennom dette delprosjektet blitt justert og tilpasset nye målgrupper. Med samme struktur og systematikk er den satt sammen til en helhetlig grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten for alle målgrupper fra 0- 25 år. Dette er konkretisert gjennom en håndbok som er tilpasset i sin helhet for familier med barn i alderen 0-17 år og en revidert håndbok for ungdom med behov for ettervern. I tillegg er alt materiell for tiltaket familieveiledning justert for de nye målgruppene, samt slått sammen med opprinnelig målgruppe familier med barn i alderen 4-12 år. Materialet består av et felles fordypningsmateriell for familier med barn i alderen 0-17 år, som er en utdypende beskrivelse av hver enkelt komponent i veiledningen. Her vil det tydelig fremgå hva som er likt eller ulikt for de ulike aldersgruppene 0-3 år, 4-12 år og 13-17 år, slik at det skal være oversiktlig for kontaktpersonen å skreddersy veiledningen til de aktuelle familiene. Målsettingen har vært at det skal være enkelt for kontaktpersonene å lære seg å bruke familieveiledningen, uansett barnets eller barnas alder. Materiell som er rettet mot foreldrene, som for eksempel ulike støtteark (foreldremateriell) og flippovere som kontaktpersonen kan bruke i veiledningstimene, er delt inn i hver sine målgrupper. Dette betyr at deler av materialet retter seg mot hele aldersspennet 0-17 år, mens andre deler retter seg mot en spesifikk aldersgruppe. Fordelen med dette er at kontaktpersonen har alderstilpasset materiell med hensyn til bilder, illustrasjoner og eksempler.

Grunnmodellen har så langt bare blitt prøvd ut på målgruppene enkeltvis ved at kontaktpersoner kun har fått opplæring i en og en målgruppe. Noen kontaktpersoner har gjennom prosjektperiodene fått anledning til å lære seg og prøve ut modellen på flere målgrupper, mens andre kun har fått prøvd ut modellen på en målgruppe. Dette

betyr at pilottjenestene ikke har fått erfaring med en samlet opplæring av det helhetlige materiellet formålgruppen 0-25 år, men oppdelt utfra grunnmodellprosjektenes oppdrag. Pilottjenestene har etterspurt en videre oppfølging av grunnmodellen etter utprøvingene, for å kunne ivareta den kompetansen de allerede har fått.

I oppdraget fra Bufdir har ett av premissene vært at grunnmodellen skal være mulig å implementere i alle barneverntjenester i hele landet, fra de helt små hvor alle de ansatte må jobbe med alle målgrupper, til de store tjenestene, hvor de ansatte kan jobbe spesifikt med en målgruppe.

Anbefalinger for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Grunnmodellen må prøves ut i sin helhet gjennom at kontaktpersoner får opplæring i alle målgrupper i én opplæringspakke. Dette er også en av anbefalingene fra følgeforskningen med Rambøll, samt kompetansesentrene i tilleggsoppdraget (se kapittel 5). Formålet med dette er for det første at i mange barneverntjenester, og spesielt de minste, må kontaktpersonene jobbe med hele aldersspennet. For det andre, vil det for familier med barn i ulik alder være viktig at kontaktpersonen har kompetanse til å følge opp og veilede familien med barn på flere alderstrinn. For det tredje må selve opplæringen av alle målgrupper prøves ut for å sikre at den er tilstrekkelig god, slik at kontaktpersonene får nødvendig kompetanse til å bruke de ulike elementene i grunnmodellen i møte med familiene. Dette vil bare kunne gjennomføres med grundig opplæring, ekstern veiledning og systemer for kvalitetssikring. Materiell til opplæring må bearbeides og justeres i tråd med den justerte og helhetlige grunnmodellen.

6.2 Røde tråder i grunnmodellen for hjelpetiltak

6.2.1 Forståelse av struktur og forløp i hjelpetiltaksarbeidet

I oppdraget fra Bufdir er det forventet at grunnmodellen skal være en helhetlig tilnærming til hjelpetiltaksarbeid. Dette er løst ved å utvikle en forløpsmodell, som viser hvor de ulike arbeidsoppgavene er knyttet til de ulike fasene i hjelpetiltaksarbeidet. Forløpsmodellen er visualisert både for målgruppen 0-17 år og for ettervern, og er i hovedtrekk like. Arbeidsoppgavene og de ulike elementene er identisk med det som barneverntjenestene allerede gjør, men de er satt inn i en systematisk rekkefølge – eller forløp – for å skape oversikt og forståelse over hva som skal skje når. Det har vært gode tilbakemeldinger på forløpsmodellen fra alle hold, men også at spesielt nye kontaktpersoner ikke har opplevd å få nok kunnskap om hva grunnmodellen er utover familieveiledningen. Dette betyr at opplæringen må bli enda tydeligere på formidling av helheten i grunnmodellen, for eksempel gjennom stadig å vise til forløpsmodellen og alle elementene som er inkludert i denne. Tjenestene har vært opptatt av at familieveiledningen har representert noe nytt for dem, mens de andre elementene er noe de allerede gjør. Hovedvekten i opplæringen har også gått med til familieveiledningen, da denne krever både tid og innsats for å lære. Det betyr likevel

ikke at de andre oppgavene og hjelpetiltakene ikke er like viktige. Forløpet vil være likt for alle, men fordelingen av de ulike arbeidsoppgavene kan være forskjellige utfra tjenestenes størrelse og organisering. Et eksempel er overgangen fra undersøkelsesfasen til tiltaksfasen. I de minste tjenestene vil det ofte være samme kontaktpersonen som fortsetter fra undersøkelsesfasen til tiltaksfasen, mens det i større tjenester vil være et bytte av kontaktperson. Tjenestenes ulike organisering og størrelse krever derfor ulike prosedyrer for denne overgangen. I grunnmodellen er det ikke utviklet slike prosedyrer, men det bør vurderes om det er behov en bedre systematikk i denne overgangen.

Anbefalinger for det videre arbeidet med grunnmodellen:

For økt innsikt og forståelse for hva en helhetlig grunnmodell for hjelpetiltak er, anbefales det i opplæringen å ha et kontinuerlig fokus på hjelpetiltaksforløpet, gjerne med hjelp fra de visualiserte forløpsmodellene. Dette vil også tydeliggjøre hvor man er i forløpet med familien. Bedre beskrivelser av overganger fra undersøkelse til tiltak kan også med fordel utarbeides, spesielt for tjenester som har en egen undersøkelsesavdeling.

6.2.2 Prosessferdigheter

For å bedre kontaktpersonenes kompetanse på å få til et godt samarbeid med barn, ungdom, familier og samarbeidsinstanser, er det lagt særlig vekt på bruk av prosessferdigheter. I grunnmodellen defineres prosessferdigheter som et sett av *kommunikasjonsferdigheter kontaktpersonen kan benytte, for å skape et godt og støttende klima i møte med familien i de ulike delene av hjelpetiltaksforløpet (ref. kapittel 3 i håndboken for Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten, 2024)*. Prosessferdigheter har vært en viktig del i opplæringen av familieveiledningen, og har blitt godt mottatt av kontaktpersonene som har fått både demonstrert og øvd på disse i opplæringen og utprøvingen med familiene. Som et resultat av samutvikling og innspill om utfordringer knyttet til å møte motstand og skepsis hos familier, samt utfordringer i samarbeid med andre instanser, har prosessferdighetene blitt løftet frem og inn i alle faser av hjelpetiltaksarbeidet. Dette gjenspeiles derfor også som en rød tråd i håndboken, og med en henvisning til et kunnskapsgrunnlag og en grundig beskrivelse av hva prosessferdigheter innebærer. Det gjenstår imidlertid å prøve ut hvordan disse kan integreres i større grad i opplæringen av alle elementene i grunnmodellen.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Det anbefales å i større grad inkludere prosessferdigheter i alle faser av opplæringen i grunnmodellen for å styrke samarbeidet med familien og samarbeidspartene.

6.2.3 Styrke- og ressursfokus

Styrke- og ressursfokus løftes også frem som en gjennomgripende del av grunnmodellen. Tilbakemeldinger fra kontaktpersonene som har gjennomgått opplæring og utprøving er unisont positive. Det å rette søkelyset på familienes styrker

og ressurser øker motivasjon og samarbeidsalliansen med familiene. Som for eksempel vil bruk av de nevnte prosessferdighetene bidra til dette. I tillegg vil BBiS/UBiS-modellene legge vekt på både styrker og utfordringer som kan konkretiseres i en egen matrise. Verktøy for oppstartssamtaler med barn, ungdom og foreldre gir også muligheter for å fremheve styrker og ressurser, samt også de verktøyene som er foreslått i samarbeid med ungdom i ettervern (HEVD, samtalekort). Videre må det i alle tiltak som settes inn, legges vekt på styrker og ressurser i familiens øvrige nettverk, samt også hvordan de ulike instansene rundt familiene kan bidra med en helhetlig oppfølging, med familiens styrker og behov i sentrum.

Anbefaling for videre arbeid med grunnmodellen:

Det anbefales å videreføre fokus på styrker og ressurser hos barn, ungdom, i familien og nettverk, slik det er integrert i grunnmodellen. Dette kan gjennomføres med å integrere bruk av prosessferdigheter gjennom hele hjelpetiltaksforløpet, samt å kartlegge styrker og ressurser ved hjelp av BBiS/UBiS. Det anbefales å evaluere om dette øker kontaktpersonenes styrke- og ressursfokus i møte med familiene og eventuelt hvordan dette påvirker samarbeidet med familien og/eller andre samarbeidspartnere.

6.2.4 Medvirkning

Barn og ungdoms medvirkning i barnevernet er et viktig fundament i grunnmodellen, og må vektlegges gjennom hele hjelpetiltaksforløpet. Dette ble understreket av brukerorganisasjonene og kompetansemiljøene. Nyere studier tydeliggjør også hva som er viktig for å fremme reell medvirkning hos barn og unge, noe som er lagt til i kunnskapsgrunnlaget for grunnmodellen. For sped- og småbarn er medvirkning å sikre at barnet er med i møtene og at det utføres hyppig evaluering av tiltakene som iverksettes. For ungdom er det lagt vekt på bruk av gode samtaleverktøy, f.eks. de som anbefales for ungdom i ettervern (HEVD og samtalekort). Det er ikke lagt opp til demonstrasjoner og øvelser hvor ungdom deltar i familieveiledningen. Det kan vurderes om dette er noe som kan legges til i opplæringen og hvordan kontaktpersonen kan forberede seg på og gjennomføre disse familiesamtalene. Ungdommen må uansett alltid følges opp parallelt når foreldrene får oppfølging og veiledning.

Minoritetsfamilier kan ha behov for annen tilnærming for å oppleve reell medvirkning. Dette innebærer god bruk av tolk, å ha materiell som er oversatt til eget språk og å være sensitiv overfor familiers kultur, identitet og tradisjoner.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

I grunnmodellen skal medvirkning være en rød tråd gjennom hele hjelptiltaksforløpet. Det er lagt inn verktøy for å sikre god og reell medvirkning som kan benyttes, og det anbefales å evaluere familienes opplevelse av medvirkning i det videre arbeidet med pilotering og implementering.

6.2.5 Kulturell tilpasning

Grunnmodellen skal ifølge oppdraget ta høyde for kulturelt mangfold og særskilte behov og utfordringer og ressurser i ulike deler av landet, både når det gjelder befolkning og geografi. Grunnmodellen er pilotert så langt i alle landets regioner, med unntak av Midt-Norge. Det blir derfor viktig at denne regionen blir prioritert en i videre pilotering og implementering. Videre er grunnmodellen forsøkt tilpasset minoritetsfamilier utfra innspill fra brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer, samt via relevant forskning og kunnskapsgrunnlag. Verktøyene i grunnmodellen, som BBiS/UBiS vil kunne fange opp særskilte styrker, behov og utfordringer i familier med annen kulturell bakgrunn. Slik kan kontaktpersonene skreddersy mål, planer og gjennomføring av tiltak. Dette krever gode prosessferdigheter og god kulturforståelse, men også tilpasset materiell. Grunnmodellen har lagt vekt på visualisering av materiell med illustrasjoner og bilder. Det har imidlertid ikke vært ressurser til å oversette materialet til andre språk, noe som har vært etterspurt.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Grunnmodellen må i det videre arbeidet fortsette med å tilpasse hjelpetiltaksforløpet til minoritetsfamilier og ulike kulturelle kontekster, slik det er skissert i håndbøker og tilhørende verktøy. Det bør også gjennomføres en evaluering av om tilpasningen er tilstrekkelig utfra de aktuelle familienes ressurser, behov og utfordringer. Materialet som deles med familiene bør oversettes til andre relevante språk.

6.2.6 Kartleggingsverktøyene BBiS og UBiS

Kartleggingsverktøyene BBiS og UBiS har blitt godt mottatt av tjenestene, og flere har også tatt i bruk verktøyet i undersøkelsesfasen. BBiS er justert og tilpasset alle målgrupper. Det er utviklet illustrasjoner for hver av målgruppene familier med barn i alderen 0-3, 4-12 år og 13-17 år, samt en illustrasjon for hele aldersspennet 0-17 år. Det har det vært drøftet om hvordan BBiS kan brukes i overgangen fra undersøkelse til tiltak, og om det er nødvendig å foreta en ny kartlegging med BBiS når det allerede er gjort i undersøkelse.

I grunnmodellen anbefales det at BBiS er med som en rød tråd hele veien. Valg av tiltak skjer som regel i undersøkelsesfasen, men når familien går over i tiltaksfasen vil det ofte være behov for ytterligere konkretiseringer av hjelpebehovet. Da er BBiS-modellen et viktig verktøy å ha med, både for utdyping av det som allerede er kartlagt og for å spisse mål og innhold i tiltakene. Illustrasjonene både BBiS-modellen og UBiS-modellen kan aktivt tas i bruk i flere av samtaler med barn, ungdom og foreldre.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Kartleggingsverktøyene BBiS og UBiS er nyttige å ha med som rød tråd i hele hjelpetiltaksforløpet. I det videre arbeidet med pilotering og implementering av grunnmodellen anbefales at det legges enda mer vekt på hvordan disse kan nyttiggjøres i alle faser av hjelpetiltaket, spesielt i overgangen fra undersøkelse til tiltak. Det

anbefales også at det gjøres en evaluering av om det er hensiktsmessig å ha en BBiS-modell for hver målgruppe og en som er for hele målgruppen familier med barn i alderen 0-17 år.

6.3. Evaluering og avslutning av hjelpetiltaksarbeidet

Fra det grunnmodellprosjekt del 1 ble det anbefalt å se nærmere på evaluering og avslutning av hjelpetiltaksforløpet. I tilpasning til de nye målgruppene er det for familier med barn i alderen 0-3 år særlig lagt vekt på at barna bør sees hyppigere gjennom et hjelpetiltaksforløp, med begrunnelse at særlig spedbarn utvikler seg raskt og trenger kontinuerlig tilpasset omsorg og stimulering som støtter utviklingen i riktig retning. Ungdom har også i utprøvingen vært mer involvert fra oppstart til avslutning, noe som ble opplevd som en styrke for å sikre at tiltaket har fungert utfra behov og målsetting. Å jobbe for å utvikle en konkret plan for hjelpetiltak, som bygger på BBiS/UBiS og som bidrar til å sette inn riktig tiltak til rett tid, vil gjøre evalueringen av tiltakene enklere. Dette fremhever igjen bruk av BBiS/UBiS-modellen for å konkretisere informasjonen som grunnlag for vurderinger og avgjørelser om hjelpetiltaket har virket eller ikke. Det er ikke gjort et nærmere arbeid med det avsluttende arbeidet i hjelpetiltaksforløpet, da det var få familier som rakk å fullføre tiltaksforløpet innen utprøvingen var ferdig. Et slikt arbeid ble derfor av tidsmessige grunner ikke gjennomført.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

I det videre piloterings- og implementeringsarbeidet anbefales det å evaluere om verktøyene som er integrert i grunnmodellen gir godt nok grunnlag for å evaluere hjelpetiltakene. Prosedyrer og verktøy rundt avslutning av hjelpetiltak bør om mulig gjennomgås og konkretiseres ytterligere.

6.4 Hjelpetiltak i grunnmodellen

Hjelpetiltakene i grunnmodellen er organisert i fem ulike kategorier, 1) familieveiledning 2) støttetiltak 3) samarbeidstiltak 4) nettverkstiltak og 5) andre/spesialiserte tiltak. Det er de fire første kategoriene som inngår i grunnmodellens hjelpetiltaksforløp. Den femte kan tas i bruk dersom tjenesten ikke har riktig tiltak selv, eller dersom tiltaket hører hjemme under andre instanser, som for eksempel Bufetat. Kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, og tiltak kan falle inn under flere kategorier alt etter innhold og mål med tiltaket. Det er i grunnmodellprosjekt del 2 gjort ytterligere utvikling av hjelpetiltakene på bakgrunn av oppdraget fra Bufdir.

6.4.1 Familieveiledning

Tiltaket familieveiledning er justert og tilpasset familier med barn i alderen 0-3 og 13-17 år. Familieveiledningen er nå et helhetlig hjelpetiltak for familier med barn tilpasset hele aldersspennet fra 0-17 år. Det er ikke prøvd ut i sin helhet, kun for de enkelte målgruppene, og opplæringsmaterieil for den helhetlige veiledningsmodellen er ikke utviklet og justert. Materiellet i familieveiledningen består både av sammensatte deler

for hele aldersspennet (fordypningsmateriell) og oppdelt materiell for de ulike målgruppene (foreldremateriell og flippover).

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Familieveiledningen for familier med barn i alderen 0-17 år må prøves ut i sin helhet, med opplæring, veiledning og kvalitetssikring. Utprøvingen bør evalueres og på sikt bør modellen være grunnlag for en mer grundig utforskning. Det bør også innhentes tilbakemeldinger om materialet er hensiktsmessig utformet.

6.4.2 Støtte, samarbeids- og nettverkstiltak

I oppdraget fra Bufdir ble det bedt om en gjennomgang av hvordan støtte, samarbeids- og nettverkstiltak kan gjøres mest mulig nyttige for barnevernstjenestenes praksisutøvelse. Det er derfor gjort noen forbedringer og tydeliggjøring av hvordan tiltakene inngår i et helhetlig forløp. BBiS/UBiS-kartleggingen bidrar til å konkretisere styrker og utfordringer, som igjen vil kunne peke hva som vil være riktig hjelp til rett tid. Rekkefølgen på hjelpetiltak eller om flere tiltak skal være inne samtidig kan også være avgjørende. Noen tiltak ligger også utenfor barneverntjenesten, men vil kunne kategoriseres som et av hjelpetiltakene (f.eks. Homestart eller økonomiske tiltak fra Nav). Disse vil i denne sammenheng regnes som støttetiltak.

Samarbeidstiltak i grunnmodellen vektlegger god ivaretagelse og tilpasning av familiens behov. Barnevernstjenestens plikt til å samarbeide med andre instanser er nedfelt i egen lovparagraf (Lov om barnevern, 2021, §15-8), noe som har økt behovet for å finne frem til gode samarbeidsformer. I grunnmodellen er samarbeid vektlagt gjennom tre områder;

1. alltid holde barnets behov og mål i fokus
2. bli godt kjent med og anerkjenne hverandres mandat, rolle, lovverk og faglig kompetanse og perspektiver
3. etterleve åpen og anerkjennende kommunikasjon, inkludert et fokus på mestring (både i tiltakene/tjenestene og hos familien)

De tre punktene er nærmere konkretisert gjennom kartleggingsverktøy, en modell for relasjonell koordinering og en konkret måte å lage en samarbeidsavtale mellom ulike instanser. Det rettes med dette sterkere søkelys på samarbeidsallianser med andre tjenester, og kan knyttes opp mot prosessferdighetene som tidligere er nevnt som en rød tråd gjennom hele hjelpetiltaksforløpet. Å oppnå gode samarbeidsallianser mellom instansene og å opprettholde et godt brukerperspektiv, fikk kontaktpersonene øve på i en av opplæringssamlingene, men ikke prøvd på familier i utprøvningsfasen.

Nettverkstiltak er tydelig begrunnet og beskrevet i grunnmodellens håndbøker som et viktig og prioritert satsningsområde. Det er ulike måter å drive nettverksarbeid på, men de krever ofte grundig opplæring for å kunne tas i bruk. Nettverkstiltak er også et viktig tiltak overfor minoritetsfamilier og samiske familier.

Opplæring i støtte, samarbeids- og nettverkstiltak har ikke vært like motiverende for kontaktpersonene som opplæring i familieveiledning. Ett forslag til forbedring vil være å legge mer vekt på øvelser på løsninger av konkrete utfordringer eller dilemma som kontaktpersonen opplever i samarbeid med andre instanser og familiene.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Støtte, samarbeids- og nettverkstiltak er viktige tiltak i grunnmodellen. For en god opplæring i hvordan kontaktpersonene kan håndtere disse tiltakene overfor familier og samarbeidspartnere, anbefales økt bruk av prosessferdigheter, gjenkjenning av fallgruver og øvelser for å håndtere disse.

6.5 Opplæring av grunnmodellen for hjelpetiltak

6.5.1 Omfang og ressurser

I opplæring av grunnmodellen for hjelpetiltak til nye målgrupper i grunnmodellprosjekt del 2, var erfaringen fra prosjektgruppen at tiden var for knapp til å få til en god nok gjennomgang av materialet. For mange i prosjektet var grunnmodellen ny og det tok tid å sette seg inn i alle elementene. Likeså tok det tid å forstå hele strukturen i familieveiledningen og å justere alt materiell til de nye målgruppene. Det ble derfor mindre bruk av demonstrasjoner og øvelser enn det var i opplæringen av målgruppen familier med barn i alderen 4-12 år, og det var færre ressurser til å veilede kontaktpersonene på opplæringssamlingene. Dette ble meldt tilbake fra tjenestene og gjennom følgeevalueringen til Rambøll. Materialet bar også preg av å være under utarbeidelse. I sum viser dette at opplæringen av grunnmodellen i sin helhet, må ha gode rammer, gjennomføres av undervisere som er trent i modellen og materialet må være mest mulig ferdigutviklet. Til sist ble det også uttrykt at kontaktpersonene hadde liten tid til å sette seg inn i grunnmodellen, fordi det ikke var satt av nok tid i tjenestene.

I innspillene fra den første workshopen med PwC i tilleggsoppdraget (se kapittel 5), understrekes blant annet behovet for grundig opplæring av undervisere eller «implementører» av grunnmodellen (jmf. Kunnskap- og kompetansesentrenes innspill etter workshop 1 og forslag til organisering av implementering og tidslinje). Disse må ha relevant undervisnings- og veilederkompetanse.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Det vises til innspillet i tilleggsoppdraget for en nærmere beskrivelse av hvordan opplæring i den videre piloteringen og implementeringen bør organiseres. Implementørene må ha relevant undervisnings- og veilederkompetanse og tjenestene må ha tilstrekkelig med ressurser til å delta i opplæring, veiledning og utprøving med familier. Det faglige innholdet i grunnmodellen er justert og tilpasset slik at det kan fungere som en helhetlig grunnmodell for hjelpetiltak, men opplæringsmaterialet (f.eks. opplæringsplansjer) må justeres og tilpasses slik at det gjenspeiler en samlet opplæring for alle målgrupper.

6.3.2 Opplæringens form og innhold

Funn fra blant annet Rambølls følgeevaluering indikerer at det kan være potensial for å gjennomføre ressursbesparende grep på opplæringen, ved å legge opp til en felles opplæring for alle aldersgrupper, men med egne bolker hvor en går i dybden på de ulike aldersgruppene. Det kan også være at ansatte som allerede har fått opplæring i en aldersgruppe kun får en mindre innføring i andre aldersgrupper.

Grunnmodellens innhold og form skal egne seg for digitale flater. Alt materiell som er utviklet i grunnmodellen er levert digitalt til Bufetat. Kompetansesentrene har også kommet med anbefalinger om hvordan grunnmodellen kan harmoniseres med andre virkemidler fra Bufdir, samt digitaliseres. Dette er delt som en delleveranse i tilleggsoppdraget etter den andre workshopen med PwC (se kapittel 5).

I anbefalingene skilles det på ulike nivåer av tilgjengeliggjøring av grunnmodellen, alt fra generell informasjon på Bufdir sine hjemmesider, til å ha en egen læringsplattform kun for dem som skal delta i opplæring av grunnmodellen. Det er lagt ved en egen begrunnelse for ikke å tilgjengeliggjøre alle deler av grunnmodellen for alle, blant annet at mye av opplæringen krever ferdighetstrening og veiledning. Videre er det foreslått hvilke deler av opplæringen som kan være digital, som for eksempel rammeverket om grunnmodellen, og hva som bør være stedlig opplæring, som for eksempel deler som krever ferdighetstrening og veiledning.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Opplæringen i grunnmodellen for hjelpetiltak bør være felles for alle målgrupper, men hvor det kan være egne bolker for utdypning av de enkelte aldersgruppene.

Det vises til innspillet fra workshop 2 i tilleggsoppdraget for en nærmere beskrivelse av hvordan grunnmodellen kan harmoniseres med andre virkemidler fra Bufdir og hvordan grunnmodellen kan digitaliseres for opplæring og for deling av faglige innhold og materiell.

6.4 Implementering av grunnmodellen

I sluttrapporten for grunnmodellprosjekt del 1 er forslag til implementeringsplan av grunnmodellen skissert. På grunnlag av blant annet denne skissen, har Bufdir på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet utarbeidet en plan for implementering av grunnmodellen for hjelpetiltak. Bufdir har i det videre hatt behov for en ytterligere operasjonalisering av en mulig gjennomføring og nærmere beskrivelse av roller og ansvar for de involverte partene i plan for implementering. PwC fikk derfor i oppdrag å innhente innspill fra relevante aktører til en konkret plan for implementering. Som beskrevet i kapittel fem fikk kompetansesentrene et parallelt tilleggsoppdrag med å bidra med innspill.

Anbefaling for det videre arbeidet med grunnmodellen:

Det vises til innspill etter den tredje workshopen i tilleggsoppdraget med anbefalinger for en helhetlig implementering av grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten. Her er det konkretisert innspill om nye barneverntjenesters behov, om behov for implementeringsstøtte og om å utvikle en implementeringsveileder. Videre er det foreslått en tidslinje for implementering og krav og forpliktelser til nye barneverntjenester.

6.5 Utvikling av kunnskapsbasert praksis.

Både utvikling og justering av grunnmodellen for hjelpetiltak har hatt mange aktører. Samutviklingsmetodikken har blitt gjennomført med deltagelse fra kunnskap- og kompetansesentrene, ledere og utøvere i barneverntjenestene, brukerorganisasjoner og kompetansemiljøer. I sum har alle bidratt til utviklingen av en kunnskapsbasert grunnmodell for hjelpetiltak.

De samme kunnskaps- og kompetansesentrene ble engasjert som ved grunnmodellprosjekt del 1. Dette har bidratt til en bred faglighet med fagpersoner med ulike kompetanse og erfaringsgrunnlag. Det har imidlertid vært tidkrevende å innhente innspill i flere runder fra alle de aktuelle aktørene som har deltatt i utviklingen av grunnmodellen.

I grunnmodellprosjekt del 2 har de fleste fagpersonene hatt kompetanse i forhold til henholdsvis målgruppene sped- og småbarn og ungdom. I tillegg har det vært fagpersoner med kompetanse og erfaring fra barnevern, samt også fra Tjenestestøtteprogrammet. Innholdet i grunnmodellen bygger på beste tilgjengelige kunnskap. Kunnskapsgrunnlaget som legges til grunn, er enten beskrevet i håndbøkene for målgruppen 0-17 år eller ettervern, i sluttrapporten fra grunnmodellprosjekt del 1 eller i kunnskapsgrunnlagene for familieveiledningen for henholdsvis 4-12 år og 0-3/13-17 år. Innspill fra tjenestene, brukerorganisasjoner og kompetansemiljøene som er innhentet i grunnmodellprosjekt del 2, gjenspeiles i det faglige innholdet, materiell og i denne sluttrapporten. Vi har ellers fulgt god referanseplikt i de ulike kunnskapsoppsummeringene.

6.6. Avsluttende kommentarer.

Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten leveres nå i sin helhet for alle målgrupper og med tilhørende faglig innhold og anbefalinger for videre pilotering og implementering. Arbeidet med å justere og tilpasse grunnmodellen til nye målgrupper, familier med barn i alderen 0-3 år og 13-17 år, er gjennomført. Grunnmodellen, og især tiltaket Familieveiledning, er slått sammen for hele aldersspennet fra 0-17 år og kan nå klargjøres for videre opplæring og utprøving i tjenestene. Ingen av tjenestene i pilotkommunene har fått opplæring i alle målgrupper samtidig. Dette bør prøves ut, for å sikre at grunnmodellen kan spres på en effektiv og bærekraftig måte, overfor alle målgrupper i barnevernet.

Formålet med grunnmodellen er å hjelpe barneverntjenestene til å jobbe mer systematisk og sikre barn og unge rett hjelp til rett tid. Virkeligheten er mer kompleks enn det grunnmodellen viser. Å få med alle elementene som kan oppstå i et hjelpetiltaksforløp er umulig, men det er et håp om at grunnmodellen kan bidra til bedre struktur og oversikt.

I alt faglig innhold for grunnmodellen, samt tilhørende materiell er det forsøkt å ta høyde for det som er viktig i møte med barn, ungdom og familier i barneverntjenesten med behov for hjelpetiltak eller ettervern. Det vil likevel være områder som har fått mindre oppmerksomhet, men som ved nærmere gjennomgang bør få mer oppmerksomhet. Barneverntjenestens arbeid kan ikke være statisk – både samfunn og folk endres og likeså må den faglige porteføljen tilpasses. I tråd med et slikt utviklingsbilde vil en siste anbefaling være å se på hele barneverntjenestens oppgaver og faser under ett helhetlig forløp. Det kunne vært spennende om det videre arbeidet med grunnmodellen kan være å se nærmere på dette.

Referanser

- Anna Freud Center. (2023). *AMBIT: Core shared content for a manual of developing practice*. <https://manuals.annafreud.org/ambit/>.
- Apeland, A., Askeland, E., Grønlie A., A., & Laland, H. (2020). *Kunnskapsgrunnlag for familieveiledningsmodulen i Grunnmodell for hjelpetiltak*. NUBU.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2024). Barn med hjelpetiltak. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/barnevern/Barn-med-hjelpetiltak/>
- Barnevernsloven (2021) Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97) Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2021-06-18-97>
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter. Innvandreres møter med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning. <https://samforsk.brage.unit.no/samforsk-xmlui/bitstream/handle/11250/2451545/Myter%20og%20realiteter%20-%20bendelig.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Boligsosialloven. (2023). *Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet*. (LOV-2022-12-20-121). Lovdata. [Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet \[boligsosialloven\] - Lovdata](#)
- Braarud, H., Jacobsen, H., Slinning, K., Trudvang, E. H. & Vågstøl, N. (2024). Notat om teoretisk overbygning og forskningsgrunnlag for familieveiledningen for Familier med barn 0-3 år og ungdom 13-17 år i grunnmodell for hjelpetiltak i barnevernet - Teoretisk overbygning og forskningsgrunnlag for familieveiledningen i Grunnmodellen for familier med barn 0-3 år. NORCE RKBV Vest, RBUP Øst og Sør.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Sage.
- Brunstad, A. L., Thøgersen, D. M., Fjellheim, G. S. & Strandmann, U. (2024). Notat om teoretisk overbygning og forskningsgrunnlag for familieveiledningen for Familier med barn 0-3 år og ungdom 13-17 år i grunnmodell for hjelpetiltak i barnevernet - Teoretisk overbygning og forskningsgrunnlag for familieveiledningen i Grunnmodellen for familier med barn 13 - 17 år. NUBU, NORCE RKBV Vest.
- Carlström, A. (2024). *Et hjem, to kulturer. Akte hjeime, göökte kultuvrh. Et kunnskapsgrunnlag om hva som kan støtte og hindre ivaretagelsen av rettigheter til samiske barn i fosterhjem*. Norsk fosterhjemsforening. [et-hjem-to-kulturer-norsk-fosterhjemsforening-ferdig-rapport.pdf](#)
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBV Vest.
- Christiansen, Ø., Havnen, K. J. S., Iversen, A. C., Fylkesnes, M. K., Lauritzen, C., Nygård, R. H., & Vis, S. A. (2019). *Når barnevernet undersøker: Barnevernets undersøkelsesarbeid-delrapport 4*. RKBV Nord, UiT.

- Drange, N., Hernæs, Ø.M., Markussen, S., Oterholm, I., Raaum, O & Slettebø, T. (2021). *Rapport Delprosjekt 1: Beskrivende analyser – Barn og familie i barnevernet* (Rapport 4/2021). Barne, ungdoms- og familiedirektoratet. https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp21_04.pdf
- Forgatch, M. S. & Patterson, G. R. (2010). Parent Management Training - Oregon Model. An Intervention for Antisocial Behavior in Children and Adolescents. I J. R. Weisz & A. E. Kazdin (Red.), *Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents* (2. Utg., s. 159-177). The Guilford Press.
- Forskrift om barns medvirkning i barnevernet. (2023). *Forskrift om barns medvirkning i barnevernet* (FOR-2023-10-12-1631). Lovdata. [Forskrift om barns medvirkning i barnevernet - Lovdata](#)
- Fyrand, L. (2016). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gittell, J.H. (2009). A relational model of how high-performance work systems work. *Organization science*, 21(2), 311-591. <https://doi.org/10.1287/orsc.1090.0446>
- Grummitt, L. R., Kreski, N. T., Kim, S. G., Platt, J., Keyes, K. M., & McLaughlin, K. A. (2021). Association of Childhood Adversity With Morbidity and Mortality in US Adults: A Systematic Review. *JAMA pediatrics*, 175(12), 1269–1278. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.2320>
- Hagen V., A. H., Austbø, B., Hjelmseth, V., & Dolhanty, J. (2019). Emosjonsfokusert ferdighetstrening for foreldre. En lærebok for foreldre og terapeuter. Oslo: Gyldendal.
- Havnen, K.J.S. & Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*. Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest). https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Kunnskapsstatus_om_familierad.pdf
- Hay, A. F., Vink, J., Thøgersen, D. M. & Suoheimo, M. (2024). Why Service Designers Struggle to Address Power Dynamics? *Strategic Design Research Journal*. <https://doi.org/10.4013/sdrj.2023.161.13>
- Helsedirektoratet. (2023). Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/samarbeid-om-tjenester-til-barn-unge-og-deres-familier/om-veilederen>
- Helsetilsynet. (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 Barnevernsaker*. https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S. K., Borduin, C. M., Rowland, M. D., Cunningham, P. B. & Keeping, D. (2013). *Multisystemisk terapi for barn og unge med alvorlige atferdsvansker*. Gyldendal.
- Herfjord, A. U. (2019). *Kultur eller levekår? En kvantitativ studie av forskjeller i hjelpetiltak for barn med og uten innvandrerbakgrunn*. Universitetet i Bergen.
- Hunt, T. K. A., Slack, K. S., & Berger, L. M. (2017). Adverse childhood experiences and behavioral problems in middle childhood. *Child abuse & Neglect*, 67, 391–402. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.005>
- Lippard, E. T. C., & Nemeroff, C. B. (2020). The devastating clinical consequences of child abuse and neglect: Increased disease vulnerability and poor treatment

- response in mood disorders. *American Journal of Psychiatry*, 177, 20–36.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2019.1901002>
- Jernbro, C., & Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016. En nasjonal kartlegging*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://allmannabarnhuset.se/product/vald-mot-barn-2016-en-nasjonell-kartlegging/>
- Kojan, B. H., Ulset, G., Paulsen, V. & Storhaug, A. S. (2023). Barnevernsarbeideres forståelser og håndtering av fattigdom. *Fontene forskning*, 16(2), 4-16.
[document-50.60.20231218102002.72ee4317b7](https://doi.org/10.60.20231218102002.72ee4317b7)
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet: sammenhenger, forståelser og ansvar*. (rapport nr. 6). NTNU Institutt for sosialt arbeid. <https://samforsk.no/uploads/files/Publikasjoner/Barnevern-og-sosioekonomisk-ulikhet.pdf>
- Martinussen, M., & Kurki, M. (2021). *The First 1000 Days in the Nordic Countries: Psychosocial Interventions and Psychological Tests: A Review of the Evidence*. Nordic Council of ministers. <https://www.norden.org/en/publication/first-1000-days-nordic-countries>
- Nelson, C., & Gabard-Durnam, L. (2020). Early adversity and critical periods: Neurodevelopmental consequences of violating the expectable environment. *Trends in Neurosciences*, 43, 133–143.
 DOI: [10.1016/j.tins.2020.01.002](https://doi.org/10.1016/j.tins.2020.01.002)
- Nordahl, B. K., Apeland, A., Tollefsen, N., Christiansen, Ø., Fylkesnes, K. M., & Mellblom, A. (2023). *Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten. Rapport fra et samarbeidsprosjekt på oppdrag fra Bufdir*. NUBU, RBUP Øst og Sør, NORCE RKBV VEST.
- Nøkleby, H., Langøien, L. J., Bergsund, H. B. & Johansen, T. B. (2024). *Utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet. En studie av forskningslitteratur og sentrale aktørers erfaringer*. Folkehelseinstituttet.
- Ormstad, S. S., Hestevik, C. H., Munthe-Kaas, H. M., Blaasvær, N., Muller, A. E. & Berg R. C. (2020). *Barn og unges medvirkning i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt*. Folkehelseinstituttet.
- Oterholm, I., Syrstad, E. & Paulsen, V. (2023). *Nettverksmobilisering- familie- og nettverksorienterte tiltak. Delrapport 3 i Prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet»* (Rapport 2023/5). VID.
- Paulsen, V. (2022). *Barn og unges medvirkning i barnevernet*. Gyldendal.
- Paulsen, V. & Oterholm, I. (2024). *Helhetlig forståelse av hjelpetiltak. Sluttrapport fra prosjektet «Virkninger av barnevernets hjelpetiltak»*. NTNU Samfunnsforskning.
- Peltonen, K., Kurki, M., Reedtz, C., Kaiser, S., Rasmussen, L. M. P., Merikukka, M., Rye, M., Laajasalo, T., Kyrrestad, H., Karjalainen, P., Pettersen, S.D., Eng, H. Breivik, K., Martinussen, M. (2022). Psychological tests for expectant parents and young children in the Nordic countries: A review of the evidence. *European Journal of Developmental Psychology*, 20(3), 401–435.
<https://doi.org/10.1080/17405629.2022.2067141>
- Proba Samfunnsanalyse. (2022). *Grunnmodell for hjelpetiltak. Et forsøk i ti barneverntjenester* (Proba-rapport nr. 2022 – 21). Proba Samfunnsanalyse.
- Rambøll management Consulting. (2024). *Følgeevaluering av grunnmodell for hjelpetiltak i kommunalt barnevern*. Rambøll management Consulting.

- Serbati, S. (2017). "You won't take away my children!" families' participation in child protection. Lessons since a best practice. *Children and Youth Service Review*, 82, 214-22. [10.1016/j.chidyouth.2017.08.032](https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.08.032)
- Socialstyrelsen. (2018). *Grundbok. Barns behov i centrum*. Socialstyrelsen.
- SSB. (2024a). 09050: Barn 0-24 år med barnevernstiltak i løpet av året, per 31.12. og nye barn, etter omsorgs-/hjelpetiltak, kjønn og alder (F) 2003 – 2023. <https://www.ssb.no/statbank/table/09050/>
- SSB. (2024b). 10663: Nye tilfeller av barn med barnevernstiltak i løpet av året, etter alder og grunn til å sette i verk tiltak 2013 – 2023. <https://www.ssb.no/statbank/table/10663/>
- SSB. (2024c). 10661: Barnevernstiltak, etter region, tiltak, alder, statistikkvariabel og år. <https://www.ssb.no/statbank/table/10661/tableViewLayout1/>
- Teicher, M. H., & Samson, J. A. (2016). Annual research review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57, 241–266. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12507>
- Thøgersen, D.M. & Brunstad, A.L. (2024). Relasjonsfokusert familieterapi (RFT). I Ø. Kvello & L. Lorås (Red.), *Håndbok i foreldreveiledning*. Fagbokforlaget.
- Tollefsen, T. K., Neumer, S.-P., & Berg-Nielsen, T. S. (2020). "What matters to you?": A randomized controlled effectiveness trial, Using Systematic Idiographic Assessment as an intervention to Increase Adolescents' perceived control of their mental health. *Journal of adolescence*, 78, 53-61. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.11.006>
- Weld, N., & Parker, S. (2014). *Using the Three Houses Tool: Involving children and young people in child protection assessment and planning*. SP Consultancy.
- VIVE. (2024). *Tværfagligt samarbejde om en helhedsorienteret indsats – En vidensindsamling med fokus på nordiske erfaringer og virkninger af samarbejde*. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/tvaerfagligt-samarbejde-om-en-helhedsorienteret-indsats-yxdrb6mz/>
- Zeanah, H. C., & Zeanah, D. P. (2019). Infant mental health. The clinical science of early experience. I C. H. Zeanah (Red.), *Handbook of Infant Mental Health* (4. utg., s. 5-24). The Guilford Press.